

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČISEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK. — TISKA KATOLISKA TISKARNA.

Cena na leto 8 K 40 h, pol leta 4 K 20 h, četrt leta 2 K 10 h; za
dijake na leto 6 K 80 h. Za Ameriko na leto 2 dolarja, za Italijo
10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 23. zvezka.

	Stran
Prešernu. (Zložila <i>Ljudmila</i> .)	705
Prešeren — Slomšek. Ob stoletnici njunega rojstva. (Spisal <i>dr. E. L.</i>)	706
Slomšku. (Zložil <i>Silvin Sardenko</i> .)	711
O ta testament! (Novela. — Spisal <i>Podgoričan</i> .) [Dalje.]	712
Mestne slike. (Spisal <i>Ivan Marin</i> .) VII.	724
Socijalni pomenki. (Piše <i>dr. Ivan Ev. Krek</i> .) [Dalje.]	726
Zemlja in zvezda Mart. (Spisal <i>dr. S. Šubic</i> , c. kr. vseučiliščni profesor.)	730
Sovražniku. (Zložil <i>Leo Levič</i> .)	732
Književnost	733
<i>Slovenska književnost</i> . Didonov Jezus Kristus. — <i>Hrvaška književnost</i> . U Rimu. — Roblje. — <i>Ruska književnost</i> .	
Razne stvari	736
<i>Vstaja v Kini.</i>	

Na platnicah.

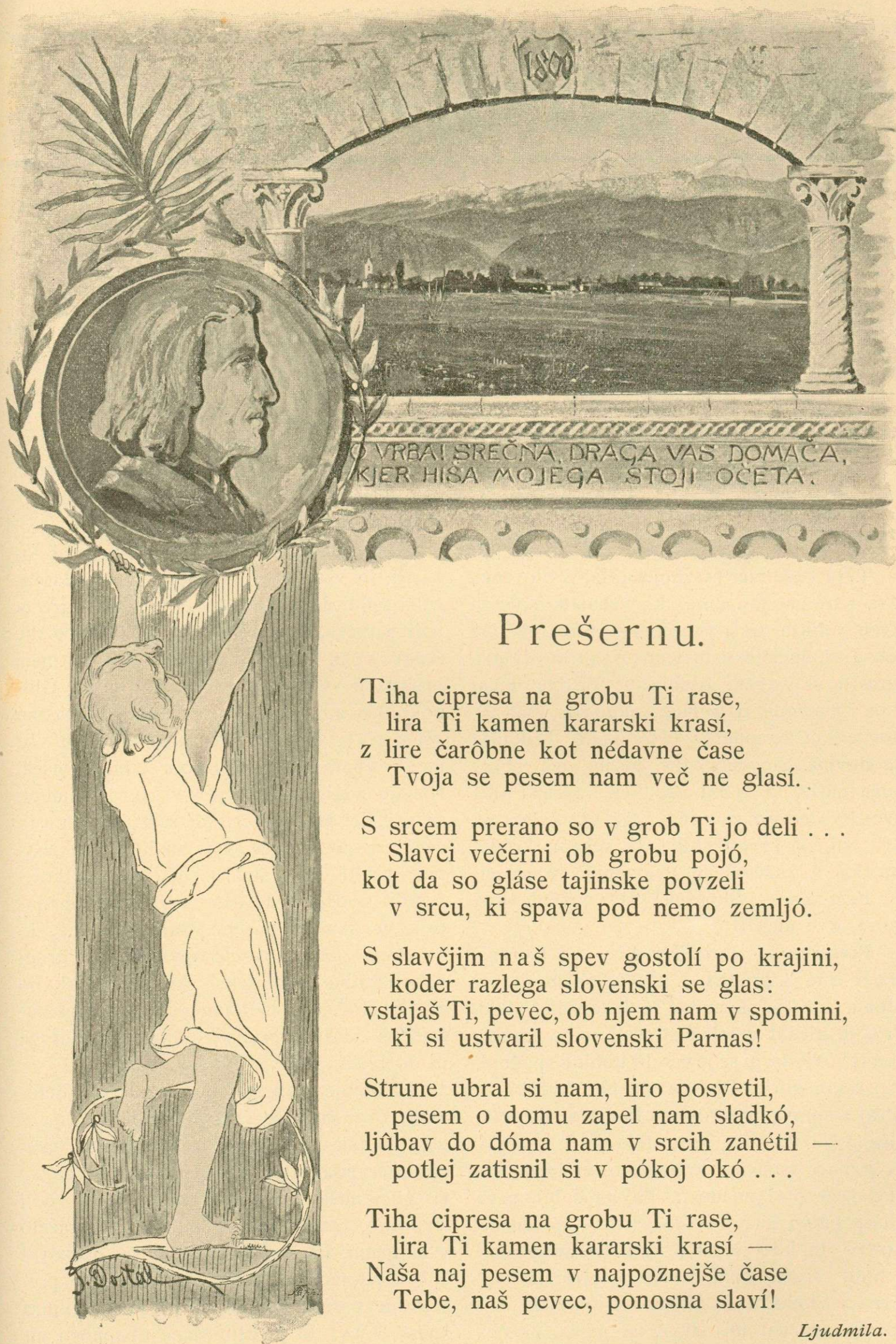
Pogovori. (Dalje.) — *Nekaj pesmij Ĵurija Vodovnika*. 15. Slomšek naš opat.

Slike.

Ilustracija v spomin „Prešernu“. (Narisal <i>Ĵoš. Dostal</i> .)	705
Ilustracija v spomin „Slomšku“. (Narisal <i>Ĵoš. Dostal</i> .)	710
Rešetar	720
Prva slovenska umetniška razstava v Ljubljani	728, 729
Lepak, ki pozivlje Kitajce, naj pomoré tujce	735
Škof Anzer	736

Listnica uredništva. *Studenčič* v *L*. Poslani pesmici nista za tisek. Svetujemo Vam, da se v svoji „ukaželjnosti“ pred vsem resno poprimete svojih stanovskih dolžnosti, sicer ne boste imeli nikoli zrelih idej, a brez idej — ni pesmij. — *A. v B.* Lotili ste se kar sonetov. Pa ne da ste hoteli ob stoletnici rojstva prvega — vzdramiti v sebi družega Prešerna?! . . . O priliki že izpregovorimo z Vami v „Pogovorih“.

Dobé se še letniki: IV. po 4 K, V. po 6 K, VII., VIII., IX., X., XI. in XII. po 8 K.



Prešernu.

Tiha cipresa na grobu Ti rase,
lira Ti kamen kararski krasí,
z lire čarôbne kot nédavne čase
Tvoja se pesem nam več ne glasi.

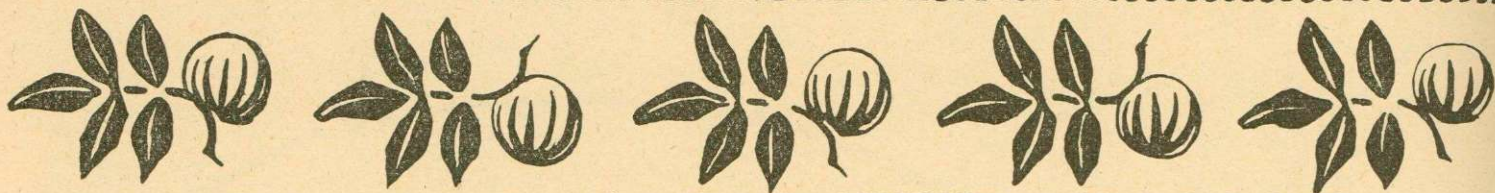
S srcem prerano so v grob Ti jo deli . . .
Slavci večerni ob grobu pojó,
kot da so gláse tajinske povzeli
v srcu, ki spava pod nemo zemljó.

S slavčjim naš spev gostolí po krajini,
koder razlega slovenski se glas:
vstajaš Ti, pevec, ob njem nam v spomini,
ki si ustvaril slovenski Parnas!

Strune ubral si nam, liro posvetil,
pesem o domu zapel nam sladkó,
ljúbav do dóma nam v srcih zanétil —
potlej zatisnil si v pókoj okó . . .

Tiha cipresa na grobu Ti rase,
lira Ti kamen kararski krasí —
Naša naj pesem v najpoznejše čase
Tebe, naš pevec, ponosna slavi!

Ljudmila.



Prešeren — Slomšek.

Ob stoletnici njunega rojstva.

(Spisal *dr. E. L.*)

Časa nam malo je Stvarnik odločil,
naj bi spoznali, kak' drag je za nas,
časa nakupit' je z dobrim naročil,
večnosti cena sedanji je čas.

Slomšek 1. 1848.

Dve stoletnici praznujemo letos Slovenci, dva narodna praznika, ki vzbujata spomin dveh velikih mož. Prešeren — Slomšek! Ob teh dveh imenih nam stopata pred oči dve izraziti slovstveni osebnosti. Ti dve imeni nam pomenita dva moža, katerih vsak je nositelj in zastopnik velike ideje. Kulturna zgodovina Slovencev ne pozna več nobenega moža, ki bi bil krepkejše zarisal sled svojega delovanja v naš razvoj, kakor ta dva odlična slovstvenika. In vendar, kolika razlika v značaju, v delovanju, v smeri!

Prešeren — Slomšek! Dve imeni, dva moža, dve ideji!

Prešeren se je rodil v Vrbi na Gorenjskem dné 3. grudna 1. 1800., Slomšek na Slomu na Štajerskem dné 26. listopada 1. 1800. Prvi je gledal v mladosti veličastne gorenjske vrhove, drugi se je veselil ljubkih spodnještajerskih gor. Oba pa sta bila krepka in zdrava sinova preprostega ljudstva. Kmečka hiša ju je vzgojila, trdo delo ju je hranilo, in domače pošteno krščansko življenje sta gledala v prvi mladosti. Tu sta dobila prve vtise, odtod imata svojo zdravo slovensko naravo. In kdo je bil prvi, kateri je spoznal v njiju otroški duši tlečega genija? I Prešerna i Slomška je slovenski katoliški duhovnik spoznal in odkril ter ga iz omeje-

nega, preprostega rojstnega doma dal v višjo šolo, kakor umen vrtnar presadi nežno cvetko na boljšo gredico, da lepše raste in se čvrsteje razvija.

Kot dijaka sta bila oba prvaka med tovariši, in vstrajna pridnost je podpirala darove njiju duha. Pa že v mladosti gresta tudi narazen. Prešeren se je navzel ribniške šegavosti in šaljivosti, kateri se je pozneje pridružila večkrat tudi trpka ironija. Globoko lirično čustvo narašča v njem z vedno večjo silo, tako, da prevzame s časom vso njegovo naravo. Ves drugačen je bil Slomšek. Njegov pogled se dviga kvišku, in čimbolj se mu širi znanje, tembolj se trudi, da vso svojo znanost in vse svoje misli in čute podredi veliki ideji službe božje. Če bi hotel v sliki upodobiti ta dva razvijajoča se značaja, naslikal bi na eni strani Prešerna, ki s petjem zabava vesele tovariše, na drugi pa pastirčka Slomškega, ki pred cerkvijo sv. Ožbalta stoji na kamnu in mirno poslušajočim dečkom pridiga o ljubezni do Boga in do bližnjega.

Nadaljnje življenje in slovstveno delovanje obeh mož se čisto dosledno razvija iz tega dušeslovnega temelja. Kot dijaka sta si oba ohranila versko prepričanje, le da se je v Slomšku to prepričanje vedno bolj utrjevalo, znanstveno uglabljalo in izražalo v življenju, Prešernu pa, ki je vse opazoval bolj s pesniškega stališča, ostalo je to prepričanje v srcu kot iskra, ki je tudi vihra hudih bojev, ki je celo slana obupnosti ni

mogla ugasiti. S kakim treznim in previdnim premislekom je mladi Slomšek preiskušal nauke, predno jih je sprejel!¹ Prvo mu je bila resnica, vse drugo je moralo služiti njej. Prešeren pa se je udal estetičnemu čuvstvu. Do njega je imela lepa oblika in gladka beseda tisto čarobno silo, ki ga je mikala in vabila. Zato se je Prešeren izobrazil v humanističnem duhu in se zaljubil v Petrarkove poezije.

Oba sta se z vso vnemo udala domovinski ljubezni. Saj je takrat zasijala doba, v kateri se je probujalo narodno slovansko čuvstvo, in najboljši duhovi so takrat živo občutili revščino svojega zapuščenega ljudstva. Takrat ni bilo takega zidu med katoliškimi in liberalnimi težnjami kakor danes, ker so za svobodo in napredek ljudstva bili vsi enako naudušeni, in nikomur ni prišlo na misel, da bi bil z bojem proti veri očetov trgal ljudstvu iz srca tudi del njegove individualnosti. Slomšek je poslušal v Senju zvenko hrvaško govorico, Prešeren je na Dunaju željno poslušal glasove o narodnem vstajenju češkem. Tu sta našla oba ono skupno točko, ki ju združuje. Izobraženi bogoslovec, ki je posebno v ascetični in pastoralni stroki med prvimi pisatelji, kar jih pozna devetnajsto stoletje — če bi Slomškovi spisi ne bili spisani v neznani slovenščini, sloveli bi med najboljšimi poljudnobogoslovnimi deli — ta veliki duhovnik po srcu Gospodovem, in pevec ljubezni, ki je opeval čutnost in vsako višjo idejo odeva v čutno obliko —, oba sta s svojih sicer nasprotnih stališč se sešla na skupnem temelju domovinske ljubezni. In zakaj? Ker se Prešeren načelno nikdar ni ločil od krščanstva in od krščanskega ljudstva, ker je, dasi včasih razposajen in razbrzdán po svoji čutnosti, po svojem umskem prepričanju ostal katoličan. Sledil je pač Petrarki po njega dobrih in slabih potih: kakor Petrarka, tudi Prešeren materno hišo katoliške cerkve ni zapustil.

Kako različno sta se izobrazovala naša velika slavljénca! Prešeren, pahnjen vun v življenje, si je moral kot dijak v tujem svetu, med tujim narodom, služiti denar, da si je mogel kupovati s težavo kruh modric; Slomšek pa se je zatekel v varno okrilje matere cerkve, in je tam našel mehko zavetje, kjer se je mogel brez ovir popolnoma in z vsem srcem posvetiti svetim naukom resnice in ljubezni. Zato pa je Prešernova in Slomškova sodba o mladosti tako različna. Prešeren je hotel uživati mladost z vso žejo mlade, nepokojne duše, hotel je izpiti kelih veselja do dna, a prekmalu je izkusil, da so te nade slepilne in neizpeljive. Slomšek pa se je z mirno vestjo in s čistim srcem udal hrepenenju po višjih vzorih krščanskega življenja, in ta sklep je rodil dejanja, katerih se nikdar ni kesal. Pri Prešernu opazujemo za dobo prešerne mladosti neko otožnost, ki se izliva v mehke stihe s polglasnim kesanjem. Slomšek pa, čim starejši je, tem bolj se raduje mladosti in tem rajši opeva svetlobo njene nedolžnosti. Kadar Prešeren govori o mladosti, tedaj se milim spominom pridružujejo vedno čuvstva bolestnega razočaranja. Pač ena izmed najlepših pesmij je njegovo „Slovo od mladosti“.

Okusil zgodaj sem tvoj sad, spoznanje!
Vesolja dokaj strup njegov je vmóril:
Sem zvedel, da vest čisto, dobro djanje
svet zaničvati se je zagóvil.
Ljubezen zvesto najti, kratke sanje!
Zbežale ste, ko se je dan zazóril . . .“¹

Videl je še hujša razočaranja, in njegov pogled, tako vaje, da išče utehe v sladkostih prijateljstva, ljubezni in pijače, ni mogel najti v spominih ničesar, kar bi ga utešilo. Le tisto hrepenenje po vzorih, ki neprestano klije v mladih srcih in

gradove svitle zida si v oblake,
zelene trate stavi si v puščave,
povsod vesele lučice prižiga,

le to nejasno, hrepeneče čuvstvo, ki je vir sladkim nadam, le to je našel v teh spo-

¹ Prim.: „Knezoškof lavantinski Anton Martin Slomšek.“ Spisal dr. Anton Medved. 1900. 19.

¹ Pesmi Franceta Preširna. Izdala Jož. Jurčič in Jož. Stritar. V Ljubljani 1866, str. 132.

minih, ki ga še krepé v poznejših letih, da vzdihá:

Zato mladost! po tvoji temni zarji,
srce vzdih'valo bo mi, Bog te obvarji!¹

„Temna zarja mladosti!“ Lepše in značilnejše Prešeren v malo besedah ni mogel načrtati svoje mladosti!

In če se ozremo na Slomška? Drugačen mož, drugačno mišljenje! Z nežnim veseljem kot odrasel mož misli na svoja mlada leta, in najslajše mu je, če se more čisto povrniti v ono mišljenje in nedolžno čutenje, ki preveva otročjo dušo. V takih trenutkih so se mu rodile one preproste, ljubeznive pesmice, ki jih je naslovil „Pesmi veselih otrok“.

Ptičice že pojejo,
Stvarnika častijo,
me moliti kličejo
ino pet' učijo.²

Tako peva zjutraj in misli na angela variha:

Po svetu angel hodi,
ne vidi ga oko.³

V nebesih sem doma;
nisem tega sveta;
nebes se veselim,
v nebesa prit' želim.⁴

S srčnim veseljem opazuje stvarstvo, katero mu je odprta knjiga, da iz nje čita božjo modrost in ljubezen:

Poglej na jasnem nebu
prelepe bukvice;
zapisane pismenke
so svitle zvezdice.
V teh božjih bukvah vidim
preljub očetov dom;
tud' steze lahko berem,
po katerih srečen bom.⁵

Kako mило peva, da

na zemlji miške najti ni,
ki bi ne 'mela mamice . . .⁶

pod nebom tudi tič'ke ni,
ki bi ne 'mela suknjice . . .⁷

¹ Tam 133.

² Ant. Mart. Slomškega zbrani spisi. Zbral, uredil in izdal Mih. Lendovšek. I. 6.

³ Tam 7.

⁴ Tam 8.

⁵ Tam 9.

⁶ Tam 13.

⁷ Tam 14.

červičeka na zemlji ni,
ki bi ne našel kapljice . . .

in vse to ga uči, da tudi zanj skrbi dobri Oče. Ko pa tako opazuje svet okoli sebe, gleda tudi v svojo lastno dušo:

Prav glasni zvonček čujem,
ki v persih mi zvoni;
pogosto premišlujem,
kar njegov glas veli.¹

To je „glasni zvonček dobre vesti“!

Res, da so te pesmice namenjene otrokom, a v njih se kaže vsa duša Slomškova, v nje je izlil vse svoje čutenje.

Vrhunec svoje lirike sta dosegla oba, i Prešeren i Slomšek, pri istem predmetu, namreč, ko opevata mater pri zibeli. Stritar pravi, da je ni pesmi, „ki bi tako globoko segala v srce, v kateri bi bil pesnik tako pokazal svojo umetnost, kakor predzadnja: „Nezakonska mati“. In tudi o Slomšku se lahko reče, da ima največ čiste lirike med njegovimi pesmimi „Mati pri zibeli“. Pa kolika razlika med obema pesnikoma!

Prešeren vidi nezakonsko mater, kateri pogled na otroka vzbuja bolešno zavest krivde in sramote:

Kaj pa je tebe treba bilo . . .

Oče so kleli, topli me,
mati nad mano jokali se,
moji se mene sram'vali so,
tuji za mano kazali so!²

Slomškova mati pa veselo in zadovoljno gleda svojega ljubčka. Ona vabi grlico, vabi „belo jagnjiče“, kliče angelce, „nebeške družje“, naj ji zibljejo dete, in mu obeta rožice.

„Prešeren je pevec disharmonije med idealom in življenjem v podobi nesrečne ljubezni.“³

In to ni moglo biti drugače. Popolnoma se je udal čutni ljubezni. Kakor hrepeni oko čolnarja po „vaj'ni zvezdi, Dioskuri!“ tako hrepeni po „svitlih žarkih“ iz očíj „drage deklice“.

Preslabe peti, bôje vam sloveče,
pojó Kranjic lepôto môje strune
in tvôjo čast, nevsmiljena devica!

¹ Tam 16.

² Pesmi Fr. Preširna 73.

³ Stritar v življenjepisu 27, 28.

Pojó ljubezni môje vam nesreče,
kakóvi revež je, ki ga presune
z oči nebeških vržena puščica.¹

Zato pa postane „viharjev notranjih
igrača“², vera v sêbe mu je vzeta“³, vse,
kar mu je srce sladkega obetalo, „se v
strup preobrača, življenje mu postane ječa“,
„čas v nji rabelj hudi“, sreče dar mu je
klofuta⁴ in v starosti se kesa, da si ni na
mirnem očetnem domu ustanovil tihe dru-
žinske sreče na strani poštene zakonske
žene, ki ima „zvestó srce in delavno ročico“.⁵

Kratke hipe mu je strast vir razkošnega
veselja, a za tem sledi vedno stud in kes.
Življenje mu je težka butara, bodeča trnjevka
ga tepe.

Otrpnili so udje in sklêpi,
in okamneno je srce preživo,
duha so vkrotili nadlog oklêpi.⁶

Slednjič pa jezno kljubujoč sovražni
usodi, sklene, da

te leta, ki so meni še ostale,
cel dan iz pravn koval bom rumenjake,
zvečer s prijatli praznil bom bokale,
preganjal z vinom bom skrbí oblake.⁷

Tako je Prešernova poezija izraz nje-
gove nesrečne notranjosti, podoba njegove
razburkane, prevarjene duše. Prešeren je po-
polnoma liričen značaj, vsaka črta njegova
je kos njegove pesniške duše. Slomšek pa
nasprotno je harmoničen značaj, on ima v
sebi ono sladkost, ki jo daje zavest zve-
stobe proti božji postavi, in on hoče, da bi
taki bili tudi drugi. To sta oba jasno izra-
zila v vrsticah, ki stojé kot geslo na čelu
njiju pesmim.

Prešernov značaj je bolj čuten in pa-
siven, Slomškov značaj pa vseskozi umski

in delaven. Prešernovo življenje se zлива vse
v poezijo, Slomškov duh pa hrepeni po ve-
likih orjaških delih in je tudi izvršuje. Pre-
šeren se pač povzdiguje do navdušene domo-
vinske ljubezni in do odločne slovanske
samozavesti, ko peva, da „največ svetá
otrokom sliši Slave“¹, a vendar tudi tu
prevladuje otožnost:

Skeleče misli, da Slovenec mile
ne ljubi matere vanj upajoče,
da têbe zame vneti ni mogoče,
z bridkóstjo so srcé mi napolnile.²

Slomšek je pa mož dejanja, pogumen
vladika, kateri ne vzdihuje in ne obupuje,
ampak z vztrajnim delom premaguje naj-
hujše težave. Živel je v politično razburkani
dobi, in ko so l. 1848. valovi sovražnega gi-
banja se najvišje vzdigovali, skazal se je kot
moža, ki na najtežavnejšem mestu brez strahu
izpolnjuje svojo dolžnost kot knez in vla-
dika. Ohranil je ljudstvu vero, jo okrepil in
pogumno branil proti tujim in domačim na-
sprotnikom, in izvršil je veliko delo, da je
združil spodnještajerske Slovence, jim vzgojil
za vero in narodnost vneto duhovščino in
nam tako ohranil нравno in narodno velik
del našega naroda. Res, da je Prešeren večji
od Slomška v liričnem izrazu notranjega
čutila; zato je pa Slomšek doslej največji
Slovenec kot govornik, kot vzgojitelj, kot
politik in kot — svetnik!

Ko praznujemo stoletnico teh dveh Slo-
vencev, ki ju je nebo ob istem času poda-
rilo slovenskemu narodu, povzemimo iz njiju
zgleda to, kar je res dobro, kar je res
vzvišeno! Zlasti ko slavimo Prešerna, sla-
vimo ga v njegovih dobrih lastnostih, sla-
vimo ga zlasti kot pesnika „Krsta pri Sa-
vici, ki je peval,

da srečen je le ta, kdor z Bogomilo³,
up sreče unstran groba v prsih hrani!

¹ Uvod h „Krstu“.

² Poezije dr. Fr. Preš. 139. Ljubezen do domo-
vine in do ženskega vzora se združujeta nejasno pri
njem v neko skupno temno teženje po nečem
vzvišenim in nedosežnim.

³ Tam 166.

¹ „Poezije doktorja Franceta Prešérna“ Klein-
mayr in Bamberg 1900. Str. 125.

² Tam 159.

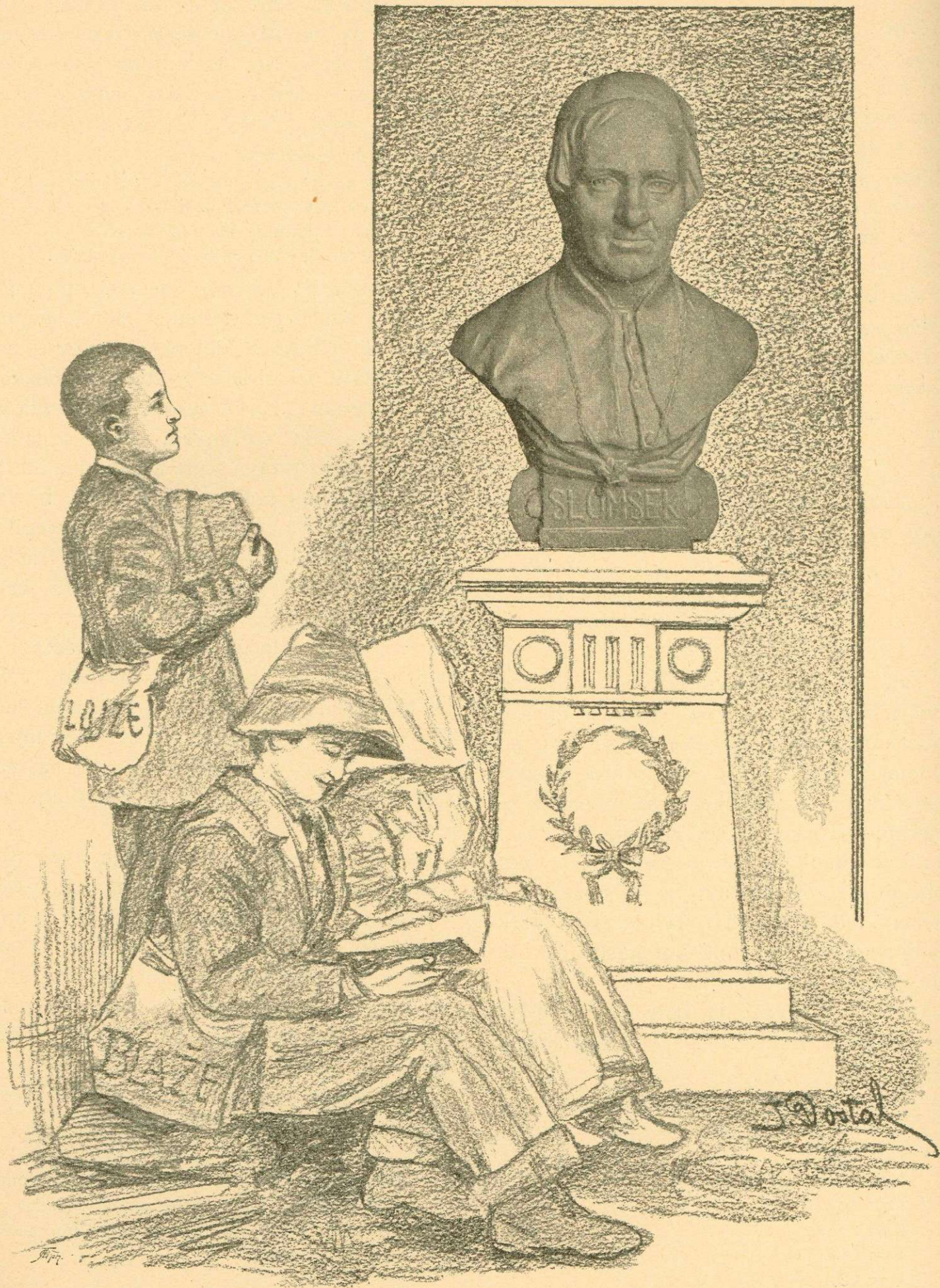
³ Tam 159.

⁴ Tam 162.

⁵ Tam 159.

⁶ Tam 164.

⁷ Tam 129.



Slomšku.

Jesen mu vstaja iznad groba,
ko težkokrila, siva ptica;
a pred sto leti mu je pela
ob zibelki ko Rojenica:

„Sladko detece,
kaj bi trepetalo
pred objemi mojimi!
Res so hladni malo,
res so malo rosni,
pa so plodonosni;
morebiti prinesó
tvoji zemlji
zarjo jutranjo . . .“

In danes možu v slavnem grobu
akorde nove svirala,
novembrski najtišji mir
nad njim je razprostirala.
In danes možu v davnem grobu
obiski čast so peli mnogi,
da so jih čuli bratje moji,
objeli bi se morda v slogi . . .

Ponižnost se je poklonila.
O, to je časten bil poklon,
tako se njej je klanjal on,
dasi je mitra ga krasila.

Usmiljenost je porosila
par tihih solz na tiha tla:
„Odkar ne vidim tebe več,
le malokdo me še pozna.“

Ljubezen je na grobu vnela
iskren poljub, goreč tako,
kot rajno spet bi srce tlelo
za bratski rod in za nebo . . .

In nje in nje, kaj je še ni?!
Baš tam se bliža: Raj v pogledih,
ponos na licih ji žari,
krog usten žalost v lahnih sledih —

Na grob je venec položila.
Oj, kar najzaljših je cvetov
od Mure klilo tja do Save,
povila v venec je njegov,
in kar nezabnih je sinov
okitila že z vencem slave,
Sloveniji je ta najdražji sin.
Sklenila roke je drhteče,
molila prošnje pregoreče:

„Dobrotni Bog!
Nikar ne daj,
da bi moj gaj
v razkošnih cvetih cvel —
brez vonja sladkega!

Dobrotni Bog!
Nikar, nikar ne daj,
da bi moj mili kraj
vzkipeval v samih dimih
do vzora svojih vzorov,
odmeval v sami slavi —
a brez njegovega duha! . . .“

Jesen je z morja sinjih visočin
odnesla megle v daljno stran.
In varno spet je solnčno ladjo
po mirnih valih vodil dan . . .

Silvin Sardenko.



O ta testament!

(Novela. — Spisal *Podgoričan.*)

(Dalje.)

XXII. „O ta testament!“

Ej, kako je zvonilo zopet v Velikih Lazih! Farni zvonovi so peli počasi in slovesno, zvončki sv. Ane so pa hiteli bingelbangel, kakor bi komaj čakali novega gosta na pokopališču.

Osmiina je bila za Debeloglavom. Prišli so mu izkazat zadnjo čast domači, prijatelji in znanci. Oblečeni so bili črno in se držali resno, prebirali so molke, gibali z ustnicami in mislili nase. Maruša je pa molila vzdihujoč in solzeč se, kakor to znajo stare vdove. Med mašo so se njeni glasni vzdih topili v bučanju orgel, a Rezika, ki je sedela poleg nje, jih je vendar dobro razločila, in se — smejala. In ko so šli po maši kropit grob in molit za pokoj rajnikove duše, padla je Maruša ondi strta na kolena, zgrudila se na pete, priklonila h grobu in jokala glasno ter vpila, kakor bi hotela rajnega obuditi.

„Janez! Janez! Kaj si naredil! Zakaj si me zapustil! Oh, ljubi moj mož! Kaj hočem sedaj početi? Kam se hočem dejati? O Janez! Janez! Ali me nimaš rad? Ali te nisem imela rada? O moj mož, odpusti mi!“

Hudo je bilo tudi Ivanu. Zdelo se mu je, da je v tem grobu zakopana tudi njegova sreča, da ne vstane več, in njegova duša je gledala v temno bodočnost brez lučice. Zato so mu srce stiskale bolečine. Da bi si jih olajšal, molil je iskreno za svojega dobrotnika, za strica. Solze so se mu iskrile v očeh.

In Rezika je klečala poleg in gledala sedaj teto, sedaj pomežikovala Ivanu, ter se ozirala po ljudeh. Saj ni poznala rajnega.

Beligoj bi bil iz hvaležnosti pobožno molil za pokoj rajnikove duše, ako bi ga ne bila motila Rezika. Silil se je, pa ni mogel; zoprnost do Rezike je bila premočna.

„In to naj bi bila žena Ivanova in gospodinja na Višavi! To naj bi bila tvoja sinaha?“

Tako ga je dražil neki glas in ga razburjal.

„Nikdar!“ sklepal je Beligoj.

Ko je bilo dovolj molitve, vstajali so ljudje in stopali k Maruši, podajali ji roko in se poslavljali.

„Pokoj njegovi duši! Bog vas potolaži!“

Maruša je vstala, obrisala solze, sprejemala znance in se jim zahvaljevala. Najboljše je povabila na Višavo k osmini, kakor je bila navada. Nobeden povabljenec se ni branil, ker ni hotel žaliti Maruše. Tudi župan ne. Njega je še posebno povabila.

„Pojdi, bodeš prebral testament!“

In šli so že gori na Višavo, da opravijo za rajnim Debeloglavom vse, kar priporoča cerkev, in zahteva krajevna navada. Speli so v gručah, kakor je bilo komu všeč. Maruša z Reziko je šla seveda prva. Rezika se je ozirala po ljudeh in izpraševala:

„Teta, ali gredó vsi ti k nam?“

„Dekle, dobro se drži danes! Pokaži, kaj si! Veš, nekaj boš izvedela.“

Polna hiša jih je bilo; staknili so mize, da so se razvrstili okrog njih. Maruša in Rezika sta pa nosili na mizo razne vrste kruha, ki sta ga bili napekli med tednom, in pijače, domačega vina, domačega žganja, da si vsak izbere po svoji volji in po svojem okusu.

Župan je odmolil za pokoj rajnega, in potem so segli po kruhu in pijači.

„Bog mu daj večni mir! Bog mu daj večno luč!“

S temi besedami so napijali.

„Bog te usliši!“

Pri pijači pa kmalu pridejo tudi na druge stvari. Hvaleč rajnega, začno govoriti o go-

spodarstvu, o voleh in kravah in prešičih. In o teh stvareh se je razgovor dalje razpredel.

Nekateri so zrlili na Ivana kot bogatega dediča, in v srcih je vstajala zelena zavist.

Ivan je sedel poleg očeta. Nevolja se mu je zrcalila na obrazu, ko je gledal sebi nasproti Reziko, ki je, režeč se, otepala kruh, da so kar drobtine letele okoli nje, pa tudi pijače ni pustila v kozarcu, kadar je prišel do nje, saj je bila dekle, ki se ni bala nikogar, najmanj pa kozarca pijače. Kako je po pijači lahko vriskala!

„Namesto Marijanice naj vzamem to, to? Haha! Nikoli! Nikoli!“ grozil se je Ivan v srcu in se srdil na Reziko in na Marušo, ki mu jo je izbrala.

Takrat sta jo pa opazovala tudi Ivanov oče in mati, in oba sta bila enih mislij, da si je ne želita za sinaho.

„To prikazen naj vzame moj sin?“ mislil si je Beligoj.

„To naj ljubi?“ mislila si je mati.

Takrat se oglasi župan:

„Nu, Maruša, pa daj tisti testament, da ga ljudem pretolmačim.“

Vse utihne in upre oči v Marušo, ki je zavestno stala za Reziko.

„Pa bi še jedli in pili.“

„O, bomo pa potem. Le daj testament, bomo vsaj slišali, kakšen je.“

Radovednost se ni dala več krotiti.

Maruša seže v žep, približa se skrinji in jo odpre, pa prinese med omoti in obleko skriti testament.

Zadovoljno pogleda Reziko, a nato ošine Ivana in Beligoja, in obraz njen zažari zmagoslavja.

„Na, pa prav beri, da bo vsem jasno in očitno, kaj pravi testament!“

„Kaj misliš, da ne znam dobro brati, kâli?“

„Vem, da znaš, pa danes moraš še posebno paziti, da ne bo kdo kaj dvomil.“

To rekši zapiči oči v Beligoja in sina.

„Kaj ima ta vrag?“ misli si Beligoj, in sumnja vstane v njegovem srcu, da sune pod mizo ženo, katera mu prikima.

Župan si natakne očala, brez katerih ob takih slovesnih prilikah ni razložil ničesar, in odpre s svečanim obrazom testament, katerega prebere prej sam zase.

Vse je molčalo in upiralo oči vanj, da bi že z njegovega obraza izvedeli, kaj je pisano.

„To ti je bil pa mož, ta Debeloglav! To ti je pribil!“ izpregovori, ko prebere do konca.

„Kaj ne da?“ pritrdi Maruša radostno.

„Pa kako! To si mu gotovo ti pomagala.“

„I, zakaj? Saj je bil sam gospodar!“

„Pa poslušajte še vi!“

To rekši, bere župan glasno in počasi, kakor bi hotel vklesati besedilo testamenta vsem navzočim v spomin.

Zadovoljno se nasmeje Beligoj in pogleda Ivana, ko prebere župan prvi odstavek testamenta, v katerem postavlja rajni Debeloglav Ivana za dediča vse zapuščine. Ivanu se zasvetijo oči veselja in ozre se po ljudeh, da vidi, kako sprejemljejo to vest.

Zaničljiva zlobnost se je zrcalila na Marušinem obrazu, da je zbodlo Ivana.

„Čakaj!“ zagrozil se ji je v srcu, ko je začutil v sebi oblast in prostost kot gospodar na Višavi.

„Pa bo zopet eden srečen!“ menil je ta in oni in prikimal Ivanu, izražujoč mu s tem svoje prijateljstvo.

Župan prebere drugo točko. Ej, kako jih je iznenadila vse od kraja!

„Mene, teta?“ oglasi se prva Rezika in se ozre v Marušo.

Teta ji prikima in se ji nasmehe, pa takoj zopet motri Ivana in Beligoja.

Rezika pa tleskne z rokami.

Ivan zarudi jeze in odmaje.

„Tebe pa že ne!“

„Rad!“ prestreže ga brž Maruša.

„Tako se ne ženi!“ zavrne jo Beligoj.

„Se pa tako! Beri naprej!“ veli Maruša.

Župan pa bere počasi.

„Ako bi se iz katerega koli vzroka ta dva ne hotela vzeti, pripade polovica vsega premoženja Rezi Glavanovi.“

„Ali razumete? Hahaha!“ zakrohota se Maruša in položi roke Reziki na rame. „Ali ni dovolj bogata?“

„Pa je vendar ne maram!“ vikne Ivan in skoči kvišku.

Beligoju je bilo, kakor bi ga bil kdo polil z mrzlo vodo.

„Sam satan je pisal ta testament!“

„Kaj si dejal?“ zavrišči Maruša. „Moj mož je satan! Ga vidite nehvaležneža? Vse zapusti njegovemu sinu in zato je satan, satan, satan!“

„On ni bil satan, ti si satan! Ti si pisala testament!“

„Jej!“ zaječi Beligojka.

„Kaj ni za vas? Kaj pa še hočete, pohlepneži, nikdar siti!“

Med tem so mlajši opazovali nevesto Reziko, ki je gledala Ivana in se mu smijala.

Župan pa pravi:

„Tako se preskrbi. Fant, sedaj pa ne boš skrbel, kje dobiš žensko, ker ti jo je zapisal rajni v testament.“

Zasmeh je zvenel iz teh besedij.

„To vi vzemite!“ zavrne Ivan.

„Hahaha. Jaz jo imam, hvala Bogu. Tvoja je!“

„Ne maram je! Moja že ne bo!“ vikne Ivan, zrine se izza mize in gre vun.

„Hahaha“, zakrohota se Maruša za njim. „Le pojdi! Na to nisi mislil, in sedaj ti je prekrižan račun z ono punico v Samoti!“

„O ta testament!“ vzdihne globoko Beligojka.

„Pa je res tako? Preberi še enkrat!“ veli neodločno Beligoj, ki ni vedel, kako bi se sedaj zasukal.

„Ná! Pa beri! Misliš, da si izmišljujem?“ zavrne ga župan nevoljen in mu pomoli testament.

„Ne daj iz rok testamenta!“ zavrišči Maruša in prime župana za roko. „Preberi mu še enkrat!“

Maruša se obrne k Beligoju.

„Čudno se ti zdi to in neverjetno, kar je pisano. Pa to je res! Hahaha! Jaz vem, zakaj, pa veš menda tudi ti! O, jaz nisem tako neumna, kakor menda misliš ti, in kakor si je

mislil fant. Ta je sedaj njegova nevesta. Le beri mu!“

Župan znova prebere.

„Ravno tako je!“ pritrdijo vsi, Beligoj pa pogleda préd-se na mizo.

„Sedaj veste vsi, prav vsi! Vse je fantovo, vse, kar je na Višavi, tudi jaz nečem zase ničesar, ako vzame mojo Reziko, hčer moje sestre. Lejte jo! Ako je pa ne vzame — oči se ji zasvetijo —, potem se bo pa delilo premoženje, kar ga je v hiši in okoli hiše. Delila se bo smreka v gozdu pa tudi kaša v žlici, ker tako govori testament!“

„O ta testament!“

„Jaz mu bodem zagrenila življenje na Višavi, ako pripelje ono punico iz Samote, da me bo pomnil Ivan do groba. To naj vzame!“

„Ako je pa ne bo hotel?“ vpraša Beligoj malodušno. „Kaj potem?“

„Saj si slišal, kaj pravi testament! Rezika, pojdi sem, da moliva pred križem za rajnim!“

Maruša vzame testament, prime Reziko za roke in jo potegne s seboj.

„Pa imaš moža!“ šepetnila ji je med vratmi, da so vsi slišali.

„Sam vrag si je to izmislil!“ zamrmra Beligoj, porine kozarec od sebe, dene roke v žep, pa se zamisli. Primerjal je svoje načrte s temi, ki so se sedaj pokazali. Vse drugače je mislil on. Sina si je želel srečnega dediča Višave, ne pa takó. — — Moj Bog! —

Ljudje so vstajali od mize in se odpravljali. Zadnji prizor jih je vznevoljil.

„Pa se kako pomenite!“ reče župan segojoč Beligoju v roke. „Malo hudo je. Da bi bila vsaj nekoliko drugačno nevesto izbrala, pa bi bilo.“

„Kdo bi kaj dejal!“

„Rajni ni bil slab človek, dober mož je bil in previden, pa takrat, ko je pisal testament, ni bil. Pa saj vemo, da gorjé mu, kdor ima zlo žensko. In Maruša ni bila izmed zadnjih!“

„Hudobna baba!“

Skoraj so bili na Višavi sami. — —

XXIII. „Naš fant je vendar pameten.“

Boj v Beligojevem srcu je bil kmalu končan. Zmagal je pohlep.

„Hahaha, zaradi ene ženske naj se razbije kmetija! Pa naj jo vzame!“

„Kaj pa, ako ne bo prav? Pomisli, kakšno je dekle!“ ugovarja žena.

„Ni taka, da bi je bil človek vesel. Pa kaj hočeš! Pomagaj si, ako moreš! V testamentu je.“

„Pa naj ima Ivan samo polovico!“

„Ne vem, ali blazniš ali kali? Saj pravim, ženska pamet! Kolikokrat je zastonj iščem! Ti bi drugo polovico kar iz rok vrgla.“

„Ali Rezika na nji čepi!“

„Naj čepi! Pograbit moramo vse skupaj!“

„Pa če ni za Ivana?“

„E, kolikokrat se meni na nogi kakšna bula naredi, — saj veš —, pa si bom zato nogo odrezal? In zaradi te Rezičke, — da bi je nikdar ne bilo na svetu! — naj se odreže polovica Višave? Kje si pa s pametjo?“

„Ali ne bo prav! Meni se vse tako zdi. Fant je ne mara!“

„Jo bo že maral!“

„Če je pa ne bo! Žalostno bo to. Ne bo ni veselja ni zadovoljnosti ni sreče.“

„Ali znaš litanije do konca?“

„Ne bodi tak! Premoženje ni vse. V zakonu je treba ljubezni!“

„Tako si tudi ti toli otročja, kakor bi bila šele od včeraj na svetu! Ljubezni! Hahaha! Kakor bi bila samo ljubezen na svetu, in bi se ne moglo brez nje živeti!“

„Živi se! Pa kako! Saj nisi slep, in nikar se ne delaj tako trdega kakor nisi. Kaj bi bila midva pri najini revščini brez ljubezni? Štefan, nikar ga ne sili!“

„Ali te je fant najel?“

„Ni bilo treba. Mati sem njegova, kakor ti oče. Ne prodajaj ga!“

„Ej, ej! Lej jo! Lej jo! Misliš pa nič, prav nič ne. In tvoj nos dalje seže, kakor te pamet nese. Misliš, da bi ga jaz silil, ako bi ne bilo tako? Pomisli, tukaj se lahko brez premisleka toliko premoženja tja vrže,

doma imamo pa samo revščino. Ivan sedaj lahko pomaga, ko bo toliko imel.“

„Bo že kako! Saj smo vajeni revščine.“

„Seveda! Saj je tudi pes navajen kosti, pa vendar hlastne raje po mesu!“

„Ti imaš vedno take izgovore. Meni je pa kar hudo, ako si mislim, da bo imel moj sin ženo, ki je ne bo ljubil. To bo zakon, da se Bogu usmili.“

„Nikar si ne delaj skrbi! Še vse bo prav. Ko bodeta enkrat skupaj, imela se bodeta rada. O, bodeš videla, kako se bodeta še rada imela!“

„Ko bi jaz to vedela, pa bi bila vesela. Jaz vem, da samo lep obraz ni vse, toda izkušeni ljudje vedno pravijo: Kar se nima rado, naj se ne sili vkup! In Ivan, veš, da je ne mara, to veš, videl si danes, pa že prej si vedel, da si je že izbral drugo.“

„E, veš kaj, da si neumna, ker kaj daš na tisto mladostno ljubezen! Mladost je nespametna. A kolikokrat kdo vzame za ženo tako, ki je še pozna ne, pa sta potem vendarle prijatelja. — Veš, koliko časa sem jaz prej poznal tebe, predno sem te snubil? Še za tvoje ime nisem vedel! Pa reci, da se nisva imela rada! Tako se bodeta tudi ta dva.“

„O, ko bi se! Pa jaz tega ne morem verjeti! Po moji volji ne bo, ako se vzameta. Pa stôri, kakor hočeš, ti si gospodar, ti si glava. Pa glej, da se kdaj ne bodeš kesal, da te ne bo klel lastni sin. — Štefan, dobro premisli!“

Solze se ji vlijó.

„Bodeš videla, da bo prav. Tacega premoženja je vsak vesel, drugo se pa že naredi!“

V svojem srcu je pa zametal nesrečni testament. O, saj je vedel, da se ne baranta za ženo takó, kakor za kravico, ki se proda, ako ni vseč gospodarju. Pa vendar . . . Bode že živel! . . . Imel bode lepo posestvo, pomanjkanje ga ne bode trlo, bode že kako živel ž njo!

„Tako ti praviš, da se morata vzeti?“ pravi Beligoj Maruši, ko jo namenoma poišče sámo v kamrici.

„I kajpak! . . Testament tako pravi.“

„Kaj se na testament izgovarjaš! Ti si to naredila, pa nihče drugi, saj rajni Janez, vem, kako je mislil.“

„Pa je vendar dekle v testamentu!“ zasmeje se Maruša.

„I, saj lahko kaj prenaredimo!“

„Testament?“

„E, testamenta ne moremo! Toda drugo lahko nekoliko prenaredimo, kar bi bilo za vse bolje!“

„I—nu, kakšna pa je tista tvoja modrost, ki vse bolje ve?“

„Saj veš! . . . Tole meni ni prav vseč, ker testament sili, da se morata vzeti! . . . Tega bi ne bilo treba!“

„Tako, to ti ni vseš?“

„I, kaj bi take reči silili. Tako mlada človeka spravljati skupaj, ko ne vemo, ako sta drug za drugega.“

„Lej, lej, kako si pa natančen! Kakor kakšen urar.“

„Fant je ne mara, toliko ga poznam, za dekliča pa ne vem; mislim, da tudi ni prav vneta zanj.“

„I, kaj te to skrbi! To se bode še vse naredilo! Ko bosta skupaj, bode pa dobro, pa bode zmirom: O moja Rezika! . . . in pa: O moj Anzek! . . . Pa se bosta imela rada, da bomo vsi veseli.“

„Ko bi človek vedel!“

„O, jaz vem, da ga Rezika ima rada. Zmirom ga ima na jeziku. Tako skrbi zanj, kakor bi bila njegova, in že strahovati ga hoče . . . No, saj je pa tudi našemu fantu namenjena Doma je že imela snubače, pa ni hotela nikamor, sedaj se pa kar nič ne brani.“

„Veš kaj, Maruša! Kaj bi to vkup silili, kar se samo ne! . . . Kaj pa, ako bi mi nekaj dali Reziki, pa naj bi se omožila drugam, saj ne manjka moških!“

„O ti, navihanec ti! Mešetariti pa znaš Kako bi se je rad iznebil! . . . O, vem, kam misliš, vem! . . . Ti si tudi tak! Hahaha! Pa ne bo nič!“

„I, zakaj bi ne bilo?“ . . .

„Da bi ona dekle iz Samote prišla na Višavo? Nikoli! . . . Nikoli!“ . . .

„Kdo se kaj meni o njej!“

„Ti! . . . Ti hočeš tako! . . . O, seveda! Reziki bi se nekaj brnilo, pa hajdi z Višave! in potem pum, pum, pum, — — pum — pum, pum! pa óna punica iz Samote sem gori! Hahaha, kako ste si lepo izmislili! . . . Hej, pa meni je vse to dišalo! Zato je tako!“

„Satansko si zvita!“

„Pa ste mislili, da ste vi bolj, kaj ne? O, jaz sem vedela, kaj sem delala, pa tudi sedaj vem O, moj rajni je bil trd, — — že ve, zakaj je bil, — pa sem ga vendar pregovorila, in sedaj je tako.“

„Ali bodeš kaj bolj sita, ako bodeš videla dva nesrečna človeka?“

„Nesrečna? . . . Zato nesrečna, ker bosta imela vsega dovolj?“

„Pa ljubezni ne bo.“

„Bo morala biti! Malo več ali manj te reči ne more škodovati, pa tudi koristi ne mnogo!“

„Seveda ti, — ti se ne meniš dosti, toda pomisli na fanta, moj sin je — veš, da sem dolžan skrbeti zanj.“

„Ali misliš, da jaz nisem dolžna skrbeti za Reziko? — Pa kaj bi se tako-le lovila Jaz vem, kje mi nastavljaš zanjko. E, mene ne preslepiš, in zato me ne boš ujel ne z grožnjami, ne z obljubami ali sladkimi besedami. Jaz sem že dosti skusila. Testament je tukaj, pa ga prenaredi, ako moreš Vzameta naj se, ali se pa premoženje razdeli vsakemu pol, kakor je zapisano.“

„Meni se premoženje smili.“

„Hahaha,“ zasmeje se Maruša sladko, ko vidi, kako kopitlja Beligoj v zanjki. „Meni se tudi smili.“

„Tako se ne udaš?“

„Nikdar! . . . Testament je v mojih rokah.“

„Ti bodeš kriva!“ . . .

„Ali pa ti“

Ivan je bil po onem usodnem trenutku, ko je izvedel grozno vsebino testamenta, ves strt, uničen Vse sanje so hipoma izginile, vse lepe osnove bile razdrte. On, Višava in Marijanica se je bilo strnilo v krasno celoto, a sedaj je bilo razbito Kadar je mislil

Ivan na Višavo, mislil je tudi na Marijanico, in kadar je sanjaril o Marijanici, gledal je na Višavo, toda sedaj... o grozne slike! Ondi na Višavi naj bi bila kraljica Glavanova Rezika! Zazeblo ga je pri srcu, mraz ga je oblival po hrbtu. Najblažji čuti so se upirali temu spoznanju... Jeza in sovraštvo se je kuhalo v njem. — Potem pa ni hotel nekaj časa misliti ničesar, prav ničesar, da bi se premotil... Ej, pa so ga vendar premagali občutki!

„Marijanico naj pustim? Polovico Višave naj pustim? ... Ali morem? Nikdar! Nikdar... Tega stric ni hotel!“

Testament je pa govoril tako jasno, tako odločno, da ga je tudi Ivan umel, naj si je v duši napravljaj še tolik hrup.

„Ali Marijanico... ali pa polovico Višave!“

To mu je bilo jasno, in to ga je bolelo, zakaj oboje mu je bilo prirastlo k srcu...

Marušo je smatral za izvor vsega tega zla. Prej je mislil, da so to samo Marušine muke, a sedaj je spoznal, da je bila Maruša vse to natančno preračunila, zato je rastlo v Ivanovem srcu sovraštvo do nje. Umikal se je pred njo, pred očetom in materjo, in bežal bi bil najraje tudi pred svojimi mislimi, ako bi bil mogel.

„Kaj bode dejala Marijanica?“

Pri njej je bil s celim srcem. Zakopal se je bil do ušes v misel, da bode Marijanica poleg njega na Višavi... Pa Višave ne bode več, ako vzame Marijanico! Oh, kako ga je to zbadlo!... Odreči se tako lepemu premoženju, odstopiti toliko rodovitnih njiv, toliko travnikov in gozdov in pol hiše Reziki?... Oh, kako je bilo to hudo!... Nikamor se ni mogel odločiti. Krene sem, izgubi Marijanico, krene tja, izgubi Višavo. Ej, kdo bode kaj dal nanj, ako ne bode več gospodar cele Višave, oni trdni, ponosni kmet, za katerega prijateljstvo so tekmovali sosedje, katerega beseda je nekaj veljala zató, ker jo je izgovoril bogat kmet. Kdo bode še pogledal neznatnega polovičarja, ki še ne bode mogel reči: ena cela veža je moja, ako vzame Marijanico?... Ali se bode mogel tako po-

staviti, kakor se je rajni Debeloglav?... Oh, ko bi imela ta Rezika res kaj ženskega na sebi! Pa te njene oči, njen smeh, njena beseda, kako je vse to čudno!... Kako lepa je Marijanica!... Iz njenih očij sijejo žarki, ki ogrevajo srce, na njenih licih cveto rožice, za katerimi se obračajo njegove oči, in njen mili glas, njen sladki smeh!... Ali jo more pozabiti?... Morda pa tudi ona le zato gleda za njim, ker je dedič ponosne Višave?... Morda bi ne bila zadovoljna samo s polovico Višave?... Potem bi pa ugasnil žar njenih očij, zveneče rožice na njenih licih in onemel njen smeh.... Ali bi jo potem še mogel ljubiti?

Tako sta se borila v njem ljubezen in pohlep, on pa je nihal sedaj sem, sedaj tja in iskal nekaj stalnega, česar bi se oklenil.... Kako je ljubil to Višavo!... Kako prijetno bi bilo ondi, ako bi ne bilo Maruše in Rezike!...

„O ta testament!“

Gospodar je bil, pa je vendar bežal pred vsemi, ker ni imel moči, da bi se odločil in rekel:

„Tako bo!“

„Štefan, nikar ga ne sili! Naredi naj, kakor vé, da bode lažje živel! Meni se smili,“ reče Beligojka, ko se odpravlja domov.

„On nič ne vé,“ zavrne jo mož in ji nekaj naroči za dom.

Sina ni mogla najti, da bi se poslovila pri njem, zato je odhajala s solzami v očeh.

Beligoj se je pa pripravljaj na razgovor s sinom. Bal se ga je, ker se je bal, da bode Ivan vztrajal pri svojih načrtih; saj mu je bilo še v živem spominu, kako se je nekaj postavil za vzor svojega srca, a upanja ni gojil nobenega, da bi bilo sedaj kaj bolje...

Ali naj se pusti polovica Višave?

Ta žrtev se je zdela Beligoju prevelika...

„Ah, zaradi ene ženske naj se vrže toliko premoženja proč?... Ali je vredna toliko?... Kdo bi bil tako neumen!“

Beligoj je bil že v dobi, ko polje po žilah mirna, hladna kri, ko pri vseh podjetjih razum vpraša: koliko bo pa vrglo?...

Zato se je odločil žrtvovati sina za Višavo . . .

Pa ni mogel najti pravega trenutka . . . Vpričo Maruše ali Rezike se ni hotel razgovarjati s sinom o tako sitni reči, a sicer je pa sin bežal pred njim, ker se je bal očeta, ker je poznal očeta.

Naposled se vendar snideta.

„Kakšen gospodar si? . . . Kako se brigaš za gospodarstvo?“ ogovori ga oče.

„Saj ste vi tukaj!“

„Kako ti je všeč testament?“ . . .

Ivan zarudi, a oče nadaljuje:

„Kar je, je! . . . Popraviti se ne da več! . . . Tako mora biti, ker se prekreniti ne da . . . Ti sedaj ne bodeš mogel biti tako, ker Maruša ne bode več gospodinjala, a gospodinje je treba . . . Kdaj se bodeš oženil?“

Ivan pogleda očeta, da bi videl, kaj misli oče.

„Ali ste jo videli? In je vam všeč?“

„Zakaj bi ne bila . . . Bogata je! . . . Polovica Višave se je drži.“

„Vi veste, da je ne maram . . . Jaz ostanim zvest Marijanici.“

„Bodi zvest potlej, ko ne boš imel ničesar, neprevidnost svojeglavna!“

„Pol Višave je še vedno moje!“

I seveda je! . . . Drugo polovico pa tudi lahko dobiš, pa nimaš potlej nobene sitnosti. Jaz ti ne svetujem, da bi bil tako neumen, da bi Višavo razbil, ko je tako lepa“ . . .

„Pa če ni drugače mogoče! . . . Saj ste jo videli. Jaz se ne morem sprijazniti z njo. Ko bi bila vsaj drugačnega obnašanja! . . . Tako mi pa ni všeč. Seveda, Višava je lepa.“

„O, lepa, lepa! . . . Za vse ženske bi je jaz ne dal, in vem, da ni družega norca na svetu tacega, kakor si ti! . . . Ti jo boš pa vrgel strani zaradi gladkih ženskih lic, zaradi sladkih besedij. O neumnosti! . . . Ivan, sin moj, bodi pameten!“

„Kako pa morem drugače!“

„I, kako? Saj je dovolj jasno povedano. Vzemi to dekle!“

„Ako je pa ne maram in je ne morem, saj veste, da sem si že izbral nevesto, ki mi je všeč, ki je pustiti ne morem.“

„Poslušaj me, moj sin! . . . Usediva se! . . .

Otročji si še, zato me poslušaj, kaj ti povem jaz, tvoj oče, ki sem že skusil mnogo na svetu, in vem, kaj je ženska, in kaj je premoženje . . . Stric, Bog mu povrni, ti je zapustil tako lepo premoženje, kakor ga ima le malo kdo. Zapisal pa je v testamentu, da moraš vzeti to Reziko, ki je tetina žlahtnica . . . Gotovo je tako zahtevala ona, ki je imela pravico zahtevati del premoženja . . . Vesel bodi, da vsega ni zahtevala! Stric, moder mož, pa ni hotel, da se Višava razbije, zato je zapisal, da se vzameta in tako ostane premoženje celo . . . Jaz ne rečem, da je tako ravno najbolj prav, pa vendar, tako je . . . Ne daj, da bi se premoženje delilo! Ti bodeš v veliki škodi! . . . Vzeli ti bodo več, ne samo polovice, in vrhu tega bodeš imel na glavi Marušo in Reziko . . . Vsi boste pod eno streho . . . In misliš, da bode potem mir, ko pripelješ ženo domov? O, potem bode še-le pekel na Višavi! Ženske se bodo grizle, in največji revež bodeš ti. Na eni strani te bode ujedala žena, na drugi ti bode očitala Maruša premoženje, in grča ne bode še kmalu sperela — in potlej te bode grizla še vest, češ, ko bi bil naredil drugače . . . O sin, ti ne poznaš ženskih . . . Ti jih sodiš po rudečih licih in medenih besedah. — Tvoje izvoljenke ne poznam. Jaz ti tudi ne zamerim, da si si jo izbral, saj nisi vedel, kakšen bode testament. — Pa sedaj veš . . . Mora že biti čedno dekle, ker si se zagledal v vanjo . . . Toda pomisli! Sedaj je mlada, pa se bode postarala; rudeča lica bodo postala hrapava, glas osoren, in veselje se bode spremenilo v čmernost. Taka bo in tvoja bo, Višava pa ne bode tvoja . . . Rezika! . . . I, nu, res ni lepa, dosti sem videl že lepših; toda, da bi se jo kar tja vrglo, pa tudi ni. Nekaj moškega ima na sebi, to je res; za vsako reč ne bode jokala. Toda korenjak je in dober delavec bo, zato se je ne boj! Navadila se bode tudi drugega obnašanja. — Res je, da človek rajši gleda lep, gladek obraz, kakor grd; pa kdo je bil še od takega gledanja sit, to mi povej . . . Jaz bi si upal z Reziko živeti, pa še dobro

bi živel. Zena mora biti možu pokorna, veš, zato smo možje tudi močnejši, kakor ženske, in kadar pride čas, treba je ženskam to pokazati, da ne vzrastejo človeku čez glavo. E, Ivan, nič se ne boj Rezi! . . . Kar vzemi jo, saj vidiš, da se je drži pol Višave“ . . .

V Ivanovem srcu je zmagoval pohlep.

„Ali ni druge rešitve?“

Beligoju šine zadovoljnost preko obraza.

„Jaz je ne vem, in nihče je ne ve . . .

Vzemi jo, ako hočeš imeti mir!“

„Kaj bode pa rekla Marijanica?“

Staremu se nekaj posveti.

„To te skrbi? . . . Kaj ti more? . . . O, pa ako ni drugače, bodem pa že jaz uredil vso stvar“ . . .

Ivanu se je zdelo, kakor bi vrgel neko breme raz sebe.

Pohlep oslepi, zato ni videl, da je vrgel napačno breme proč.

Beligoj si je zadovoljno mel roke, zakaj, da bi se vse izvršilo tako gladko, tega se ni bil nadejal.

„Naš fant je vendar pameten.“

Sedaj Ivan ni več bežal pred očetom, tudi Maruši in Reziki se ni umikal.

Zato je Beligoj dejal Maruši:

„Pa pojdemo h poroki! . . . Lep par bode to.“

„Čast Bogu.“

„Kje pa je tista fantova punica?“

„Ondi v Samoti! . . . Hči mlinarice Magdalene je. Ej, kako se bode stara grizla! . . . Hahaha! . . .“

XXIV. „Ljubezen je proč.“

Marijanica je mislila, da bode Ivan sedaj, kot sam svoj gospodar, prihajal mnogo pogostejše v Samoto. Zato je bila nemirna, ko Ivana ni videla tri cele dni, a njen nemir je še rastlel, ker so izginjali nadaljni dnevi, in ni bilo Ivana na izpregled.

„Zakaj ga ni?“

To vprašanje ji je bilo vedno na jeziku, in brisala si je solzne oči, ki so bile rudeče in zabrenknjene od joku in prečutih nočij. Srce jo je bolelo.

„Lej, lej! Sedaj ga pa ni od nikoder“, dejala je mati. „Kaj ima toliko dela, kâli? Vsaj za trenutek bi prišel.“

Namesto Ivana so pa prihajale čudne novice z Višave v Samoto.

„O ta testament! Ta ga je priklenil!“

Tako so si pripovedovali ljudje, in eni so trdili, da je zapisano v testamentu tako, da mora Ivan vzeti Marušo, drugi so pa ugovarjali temu in so pripovedovali, da je neka druga ženska zapisana v testamentu, katere nihče ne pozna, samo rekli so, da je taka, da „bog nas varuj“. Eni so vedeli, da se je Ivan brani in da jo je zapodil, ko je prišla na Višavo, drugi so pa rekli, da mu je popolnoma všeč, in da se bosta prav v kratkem vzela.

To ni bil hladilen balzam na srčne rane Marijaničine.

Povedal ji je bil že Ivan, da mu ponuja Maruša neko Reziko, pa takrat je rekel, da je ne mara, da se mu gnjusi. Takrat ji je obljubil zvestobo.

„Zvest do konca!“

Te besede si je bila zapisala v spomin in v srce, zato ni mogla verjeti, kar se je govorilo. Bila je še mlada, neizkušena, in je seveda verjela le to, kar ji je bilo všeč, zato je zaupala Ivanu in hrepenela po njem:

„Ivan! . . . Ivan! . . . Pridi!“

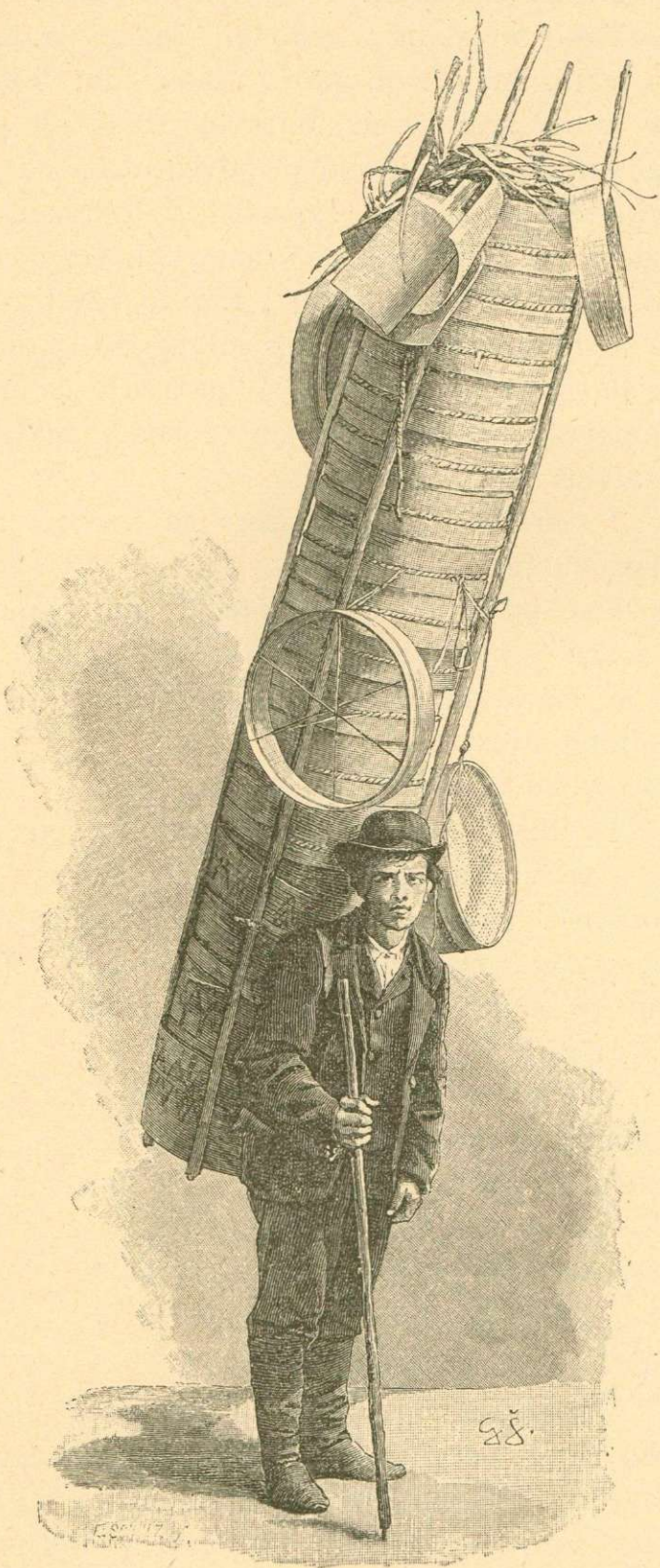
Magdalena je bila pa izkušena ženska. Poznala je prisege zaljubljenecv. Ker je pa želela iz maščevanja, da bi prišla njena hči na Višavo, verjela je Ivanu tudi ona, a ta vera se ji je manjšala in izginjala.

„Zvest do druge!“ mislila si je, in ta misel je vzbujala sovraštvo.

Magdalena je verjela ljudem. Vsega ji ni bilo treba verjeti, saj je Ivan že sam pripovedoval, da mu Maruša usiljuje neko dekle. Zato se je njena jeza obračala v Marušo; njo je klela kot izvor vse nesreče, zakaj Maruša je bila izpodrinila njo, da ni prišla na Višavo, in sedaj se zopet Maruša upira, da bi ne prišla tja gori njena hči. O tem je bila prepričana.

Pa vendar ji še ni ugasnilo vse upanje, da pride hči na Višavo.

„Sedaj, ko je Ivan prost in sam svoj gospod na Višavi, otrese se vpliva Marušinega; kljuboval ji je doslej, kljuboval ji bode tudi sedaj. Videti je moški.“



Rešetar.

Hčerke pa ni znala tolažiti. Ljubila jo je, pa ji ni hotela vzbujati upov, ki bi se morda ne uresničili in bi jo pahnili potem še v večjo žalost, ko bi se ne izpolnili.

„Kaj se kisaš, bode že prišel! Sedaj ima druge skrbi. Pa ne bodi taka. Pa ako ga ne bo, kaj za to, prišel bo pa drugi.“

Toda to je hčerko še bolj bolelo.

Ivana ni bilo od nikoder, v Marijaničinem srcu je pa rastlo hrepenenje.

„Mati, jaz grem na Višavo.“

Magdalena ni pozabila, kaj je bila doživela sama na Višavi, zato ni pustila hčere od hiše, da bi jo obvarovala sramote. Maruša bi jo morda sama zapodila in se potem škodeželjno bahala, da se Magdalenina hči ponuja Ivanu.

„Bode že prišel. Ako ga pa ne bo, kaj za to! Saj ti ne ostaneš na sramoti.“

Marijanica pa ga je čakala vedno težje.

Nekega dne pride v Samoto neznan mož. Postoji pred hišo, dene roke na hrbet in ogleduje hišo gori in doli, potem pa stopica okrog, kakor bi hotel vse natančno oceniti. Med tem se radovedno ozira, kje bi koga ugledal.

„Kaj pa ta ogleduje?“ reče Magdalena hčeri. „Meni je neznan, ali ga ti poznaš?“

„Pri nas ga še ni bilo.“

Magdalena stopi pred vežo, upre roke v bok in bistro pogleda moža, ki se je obrnil k nji.

„Kaj boš kupil, kâli, ker tako ogleduješ hišo?“

Mož se nasmehne.

„Ne nameravam sicer, toda po ceni kupim, ako je na prodaj.“

„Po ceni konjederec konje prodaja.“

„Prav imaš. Pa mi še povej, ako sem prav prišel!“

„Ko bi vedela, kam si bil namenjen.“

„K mlinarici Magdaleni v Samoto.“

Magdalena se začudi. „Jaz sem. Ni me treba iskati drugod.“ —

Dobrovoljnost izgine z moževega obraza, in zadrega se prikaže.

„Tako, ti si tista?“

„Jaz sem, ako si namenjen k meni.“

„Prav k tebi.“

Pogleda v tla in naredi nekaj korakov sem in tja, kakor bi nečesa iskal.

„Ti imaš hčerko?“

Magdalena prikima.

„Lepo, mlado hčerko, Marijanico?“

„Kaj vem, kako je drugim všeč! Moja hči je, meni ugaja.“

Mož upre oči v Magdaleno in izprašuje:

„Pa dekle ima ljubega?“

Magdalena ob tem nepričakovanem vprašanju zarudi.

„To nikomur nič mari! Če ga ima, ne brigaj se ti za to.“

„Jaz sem oče njegov.“

„Ah!“ začudi se Magdalena, nevolja izgine z obraza, a v srcu ji vstane misel, da je prišel oče snubit za sina.

„Odkod pa prideš?“

„Z Višave.“

„Tako stopi vendar v hišo! Nikar se ne drži tako, kakor bi bil tujec.“

Beligoj se prisiljeno nasmehne.

Ni treba. Kar vam imam povedati, povem lahko stoje. Pa tudi mudi se mi domov.“

„Ali je Ivan bolan, da ga ni na izpregled?“

„Bolani? Jaz mislim, da ne.“

„Zakaj ga pa ni?“

Skrb je izražala to vprašanje.

„Časa nima. Odtegniti se ne more delu. Namesto njega sem prišel jaz, da se pomenimo.“

„Tako vstopi vendar!“

„Jaz sem rajši zunaj.“

„Tako nimaš dosti povedati?“

„Ne! Ob kratkem ti lahko povem. Iz tiste ljubezni med mojim sinom in tvojo hčerjo ne more biti — nič.“

„Kaj praviš?“ jekne Magdalena, in na obrazu se prikaže obup, jeza in razočaranje.

Beligoj je čutil, kako jo je to zadelo.

„Povedal sem ti, in ako želiš izvedeti, zakaj, povem ti še to, da ne boš mislila, da se je zgodilo to brez premisleka, iz nevolje ali sovraštva do tebe in tvoje hčere.“

„Ti me bodeš nalagal!“

„Zakaj? Ne poznam te, ne sovražim te, zato mi verjemi!“

Magdalena se usede na vežni prag, zakaj noge so se ji tresle od teže, ki jo je nagromadilo na njo to sporočilo.

„Dom in svet“ 1900, št. 23.

„Takole je! Moj sin je dedič za Debeloglavom. Zapustil mu je vse, prav vse premoženje, kar ga je ondi. Zapisal mu je pa tudi nevesto.“

„Pa če je ne mara! Kdo ga more siliti? Ha! To mi povej!“

„Testament!“

„Ha! Testament je mrtva stvar. Srce Ivanovo je prosto, izbira si lahko po svoji volji, svojem srcu ženo.“

„Tako misliš ti, tako sem mislil jaz in je mislil moj sin, pa to ni tako. Zato me poslušaj. V testamentu je razločno zapisano, da mora vzeti moj sin sorodnico Marušino, žene mojega rajnega sorodnika Debeloglava, Reziko Glavanovo iz Globokega.“

„Ako pa neče!“

„Ha! Potem — sedaj me poslušaj — mora odstopiti tej ženski pol premoženja, pomisli: pol Višave izgubi moj sin, ako te ženske ne vzame. To je!“

„Ali je res tako?“ zavrisne Magdalena.

„Ti dvomiš? Ti ne verjameš meni? Testament je bil prebran pred pričami. Testament ima spravljen Maruša, pa njo vprašaj!“

„Ha! Njo naj vprašam, njo! Ona je to naredila! Ha! Ti, stari, povej mi, ali si prišel v imenu svojega sina?“

„Zanj sem prišel.“

„Povej, kaj on pravi! Ali je zadovoljen? Obetal je moji hčeri vse.“

„Moj sin? Pameten fant je. On prevzame vso dedščino.“

„Vso? Tudi tisto dekle?“

„Zakaj pa ne? Kje more toliko priženiti, kakor tam gori?“

„Tako, to je! Denar je vse! Proklet!“

„Za to?“

„Proklet zato, ker ne izpolni priseg in obljub, ki jih je delal! Proklet zato, ker je mamil mojo hčer! Proklet zato, ker poroča, denar namesto žene! Tvoj sin je nezvest zato proklet, proklet!“

„Mati! Mati!“

S tem krikom prileti iz hiše Marijanica in se vrže materi na vrat.

„Ne kolnite ga! Ne kolnite ga, mati moja! Jaz ga ljubim!“

Na obrazu so se poznale solze, na glasu bolest.

„Ti ga še ljubiš? Ti? Izdajavca? Za denar proda svojo ljubezen, in ti ga še ljubiš?“

„Moj Ivan!“

„Molči! Ne imenuj ga več! Slepar je bil, zato proklet on in tisti denar, ki se ga je polakomnil! Proklet rod na Višavi! Nebo in pekel naj pošljeta kazen tja gori!“

„Mati! Mati! Jaz ga ljubim!“

Beligoj je bil ves trd. Grozeča se Magdalena je vzbujala grozo in strah. V njenih očeh se je lesketal ogenj osvete, glas je klical maščevanje. Zato se je je bal. Čudil se je pa Marijanici, zakaj njena ljubezen se mu je zdela močna, nenavadna. Saj je celo sedaj, ko je ravnokar izvedela, da iz te ljubezni ne more biti nič, da jo je pustil Ivan na cedilu, ostala mu zvesta in zadrževala mater v njeni togoti, ko je le-ta sipala kletev na nezvestega njegovega sina. Beligoj je spoznal čisto, nesebično ljubezen Marijaničino, in to je omamilo tudi njegov hladni razum. Všeč mu je bila v tem hipu, da si je mislil:

„O, ko bi bila to moja sinaha! Ta bi ljubila moža!“

Toda spomnil se je testamenta, spomnil se je polovice Višave. Stisnilo ga je v grlu. Pod nogami ga je začelo peči.

Stopil je korak bližje k njima in iztisnil s težavo iz grla besede:

„Sedaj vesta: Ljubezen je proč!“

Nato jo je pobral brž od hiše, kakor bi se bal koga.

„Haha! Ljubezen je proč! Tvoj sin bode še stegoval roke za njo! Iskal bo ljubezni, pa je ne bo. Ljubezen je vrgel proč, zato pride prokletstvo!“

„Strašna ženska!“ zastokal je Beligoj in bežal, bežal.

Marijanica se zgrudi pred materjo.

Na mesto sovraštva se pokaže na Magdaleninem obrazu strah in materina ljubezen.

„Marijanica!“ krikne prestrašena in se sklone h hčerki. „Ti umrješ.“

Solze se uderó materi, ko vidi hčerko tako strto.

„Proklet!“ sikne srdita, in jeza in sovraštvo vzkipi v njenem srcu do njega, ki je pouzročil vse to.

Zbere vse moči telesa in nese onemoglo hčerko v hišo. —

Marijanica je za vratmi radovedno poslušala razgovor med materjo in neznanim možem. Srce ji je skopitljalo, ko je izvedela, da je ta mož Ivanov oče. Zdelo se ji je, da se njene sanje zdaj uresničijo. Toda oj, kako jo je bolelo, kar je izvedela! Vsaka beseda, izgovorjena tako mirno, jo je ranila, in srce je krvavelo in trepetalo. Tiščala je roke na prsi, glavo pa naslanjala na steno. Vpila bi bila bolečine in žalosti, toda bala se je in sramovala pokazati, kaj čuti. Ko je pa mati začela preklinjati njenega Ivana, vzkipela je vsa ljubezen do njega, zatajevati se ni mogla več, vrgla se je na mater, da bi zadušila one grozne besede, ki jih je bruhalo hipno sovraštvo.

Ljubila ga je vkljub temu, da jo je pahnil od sebe. — —

Udarci so bili za Marijanico prehudi.

Načrti, ki jih je bila naredila Magdalena, bili so hipoma razdrti. Tisto sladko maščevanje se je razpršilo v nič, in čutila je, da je ostala Maruša zmagovavka. Toda njen maščevalni duh ni miroval, iskal je novih potov, kateri bi privedli njeno hčerko na Višavo in njo do zmage. Pa spoznala je, da je prišla s poti, da je izgrešila cilj, in da se ne bode mogla maščevati. Seveda je to ni potolažilo, a da bi se ponižala in bi klicala Ivanu v spomin njegove obljube, kazala mu žalostne nasledke zakona brez ljubezni, za to je bila preponosna. Zdelo se ji je, da bi se s tem preveč ponižala tudi pred Marušo. —

„Proklet! Segel si po mrzlem denarju in vrgel proč gorko-čuteče srce! Proklet!“

Tolažila je hčerko, katera ni mogla več zatajevati, kako hudo jo je potrla vse to, in je sedaj jokala, tarnala in mrla za izgubljenim ženinom.

„Mati, jaz grem za njim! Jaz ga ljubim!“

„Ha! Za njim? Ti, moja hči? O, seveda, le pojdi tja gori, pa poklekni predenj, povzdigni roke in ga prosi: Vzemi me! Vzemi

me! Smejal se ti bode, a Maruša te bode zasramovala. Ali misliš, da te bode maral? Ti ne poznaš pohlepnihi ljudij!“

„Ali v mojem srcu je samo Ivan!“

„Iztrgaj si ga! Vrzi vun tega človeka, vun iz srca! Ne misli nanj! On nima srca, pohlepnež je, ki za denar proda svojo izbrano nevesto. Prodal bi pa tudi ženo, ako bi mu kdo obljubil denarja za njo!“

„Pa kako bom mogla brez njega živeti?“

„Ha! To vprašaš, to? Lažje kakor ž njim sedaj, ko ga poznaš. Pozabi ga! O, saj pridejo drugi, katerih srce ni kaljeno v pohlepu.“

„Pa vendar, mati, jaz grem za njim, jaz ga tako ljubim!“

„Kaj? Moja hči naj se hodi ponujat? Nikdar! On ve dobro, kje si. Ako bi te maral, prišel bi pôte. Pahnili te je od sebe premišljeno, in ti nisi na sramoti.“

„Kako mi je hudo!“

„O, še hujši bi ti bilo ob strani moža, čigar srce ima v oblasti pohlep. Pozabi ga! Ti ga moraš pozabiti! Ej, saj se jih ne manjka drugih!“

Marijanica pa je le mislila na Ivana in jokala zanj, a Magdalena mu je želela vse hudo, še bolj pa Maruši.

Ko pride nekega dne mimo Kokotova Jera, ji naroči:

„Ako greš na Višavo, reci tisti nesrečnici, tisti Maruši, da je je sam vrag vesel!“

Jera se nasmehne in gredoč godrnja:

„Lej, lej, kako jo grize! O, Maruša jo je pa izvila! Nisem vedela, da je tako pretkana. Ne boš si prstov oblizovala na Višavi, ne ti, Magdalena, pa tudi tvoja hči ne.“

Ivana je peklo v srcu. Čutil je, da ne dela prav, ker ne gre v Samoto. Pa se vendar ni mogel odpraviti tja doli. Bal se je, da ne bi zaigral polovice Višave. Že takó se je še nagibal k Marijanici toliko, da je Višava komaj zmagovala.

„No, sedaj sem pa že odpravil tisto punico“, pravi mu kmalu potem oče. „K nji sem bil šel.“

„Ali ste jo videli?“

„O videl, pa sem ji povedal, da je tista ljubezen proč.“

„To ste ji rekli, in kaj je dejala?“

„I, kaj! S staro sta nekaj vpili in regljali, in ko te je začela stara preklinjati, sem pa šel.“

„Preklinjala me je?“

„O, pa še kako!“

„Tako, preklinjala me je!“

Ta misel mu je ostala in dražila njegov ponos. Zdelo se mu je čudno in grozno, da bi ga kdo preklinjal, a preklinjanje matere njegove Marijanice ga je nad vse užalilo in vzbujalo srd.

„Tako, kolnejo me! O, sedaj pa lahko mislim, da niso ljubile mene, ampak moj denar. Hahaha.“

Tako si je tolažil užaljeni Ivan vest, in pohlep je zmagal.

In stvari so se polagoma razvijale. Beligoj, ki je ostal na Višavi, in Maruša, sta bila kmalu dobra prijatelja. Preštudirala sta bila dobro testament, in sedaj sta vsa čisto skrbela za časno srečo Ivana in Rezičke.

„Čas je, da se vzameta.“

Tako sta sklenila Beligoj in Maruša, in kmalu potem sta bila Ivan Debeloglav in Rezička Glavan na oklicih.

„Ta dva sta srečna,“ govorili so ljudje, katerim je denar sreča, ljubezen nič — — —

Tiste dni je nekdo po noči potrkal v Samoti na okno. Marijanica je vztrepetala, zakaj spoznala je, da trka Ivan. Srce je hotelo, naj se mu odzove, in ko le trka in trka, hoče zares k oknu.

„Kaj? Greš precej nazaj!“ zagrmí v hipu mati in jo pahne nazaj.

Sama pa zajme vode, stopi k oknu, odpre in vpraša zamolklo:

„Kdo je?“

„Jaz sem, Marijanica, jaz, tvoj Ivan.“

„Ha! Ti nesramnež, ti!“

Takrat pa všk! prileti Ivanu voda v obraz.

„To imaš, slepar lažnjivi! To je moj blagoslov, družega pa še dobiš!“

Magdalena zapre okno, a Ivan odide preklinjaje — — —

Mislil je, da se mu bode Marijanica oglašila, ga poslušala in mu odpustila, ko ji

pové, kaj hoče testament, in jo prosi odpuščenja.

Tak sprejem pa ga je raztogotil, da je s silo zatrl vse misli, ki so ga spominjale Marijanice.

Nekam rad je šel z Reziko — k poroki, Beligoj in Maruša sta bila vesela in sta dejala:

„Kako se to vse spremeni! Kako se imata rada! O, še prav srečna bosta!“ (Konec.)

Mestne slike.

(Spisal Ivan Marin.)

VII.

V mestnih sprehajališčih, kamor se gnete množica ljudstva zlasti ob nedeljskih lepih popoldnevih, stojé „komedije“, kakor pravijo preprosti mestni ljudje.

Na skrajnem koncu drevoreda je postavljeno visoko, rudečepobarvano leseno ogrodje, prekrito z veliko plahto, ki naj je za streho. Na povprečnem tramu visé majhni čolniči, v katerih se gugljejo „parčki“ — izvečine vojaki in nališpane „krščence“ s kmečkimi obrazi. Pred gugalnicami vidiš velik harmonij z bujnimi okraski, za njim stoji na klopici mornarsko opravljen mladič z umetno pristriženimi lasmi in golim, rujavim vratom — in vrti kolo. Ostra, grgrajoča godba se razlega daleč na okrog; igra največ komade iz „Obersteigerja“ ali nemške „jodlerje“. Pred malo ograjo, katero dela vrv, nategnjena od enega konca na drugi, se vse tare preproste gospode; z navdušenjem in s poželjenjem zró gugajoče se čolničé. Glej, tam „parček“ v onem-le čolniču! Dekle ima v roki svilnat solnčnik, da si varuje rujavo kožo pred solnčnimi žarki... Ves mesec je služila, vlačila drva, nosila vodo in drgnila na kolenih sobna tla, da si ga je kupila. Da zakrije žuljave, razpokane roke, morala je seveda premoči tudi še za fine rokovice... Sedaj pozablja muke in težave tedna ter se zabava s „svojim“, ki jej šepeče na uho sladke, priliznjene besede — — —

Pred ograjo pa hodi gori in doli drug mornar in vpije z italijanskim naglasom:

„Neueste amerikanische Erfindung! Amerikanische Luftschaukel!“ — — —

Malo dalje stoji majhna platnena koliba. Prednji del je odprt proti občinstvu. Tam stoji nizek oder. Sredi odra je majhen, narobe obrnjen zaboj z napisom „kasa“. Poleg „kase“ čepi na klincu priklenjen papagaj in vabi: „Komm', komm'!“ Na ograji odra visi papirnata deščica z velikansko, nerodno narisano desetico, pod njo pa: „Nur heute“, dasi visi ondi že cel mesec dan za dnem.

Na platnenih stenah sta obešeni na obeh straneh odra dve veliki sliki. Na eni je uprizorjen ljut, krvav boj; kri teče potokoma, oči bojevnikov so grozno izbuljene, konji imajo debele, pol predolge gobce, junaki pa ogromne, gorostasne roke. Dolgo moraš gledati, da razločiš glavo ubitega junaka od konjskega kopita. Na drugi podobi — na desni strani odra — je naslikan v strašnih barvah boj med levom in konjikom. Konj je oblit od krvi, konjik stiska v velikanski pesti z dolgimi belimi nohtovi samokres, ki se je ravno izprožil. Lev pa se s strašnimi šapami zaganja na konja, ki molí visoko prednji nogi z velikimi kopiti.

Nad odrom je napis „Museo universale“. Čudo vsega stvora obstoji baš v tem, da je spravil posestnik „vesoljni muzej“ v to par korakov dolgo in pet pedij visoko kočó...

Na odru se sprehaja lastnik ali „ravnatelj“ muzeja, kakor se nazivlje sam. Čuden človek! Glava mu je okrogla kakor zelnata, obraz zabuhlo-rudeč. Nos je velik, oči škilaste in rujave, brke težé še preko usten

navzdol. Hodi tako, da bi Kranjec dejal, da „hlačá“. Odgrnjene, ob petah cvetoče hlače so v vedni nevarnosti, da jih gospod „ravnatelj“ ne izgubi.

Resno hodi semintja po odru, kakor vojak na straži, samo malo hitreje in hlastneje. Pri tem pa vpije v enomer s hripavim glasom, odpiraje na stežaj široka usta in mahaje na vse načine z malimi, tolstimi rokami:

„Le noter! Nur herein! Sámo déset krájceref! Dóbi se tudi prezent!“ — Pri tej besedi se obrne proti kotu odra, kjer je nakopičenih polno malih, neznatnih stvari: gumbov, škatljic, mila, pavjih peres, žveplenk in take drobnarije. Vrh sklidanice pa se košaté lepe vaze, ure, čibuki, podobe, koralni venci i. t. d.

Znova začne svoj govor, toda ne izpusti in ne pridene nobene besede. Tako se je naučil in tako zná. Če pride po drevoredu gospôda, prime ga kakor besnost, in s povzdignjenim in še bolj hripavim glasom doda:

„Vidi se — man sieht — Paris, Dunaj, London — Moskva!“ — — —

Tako vpije celo božje popoldne. Revežu zmanjkuje sape.

Sedaj pa sedaj pohlačá z odra, se porine med gledavce in udari kmetiča ali vojaka-prostaka po rami, češ:

„Le noter, prijatelj, nur herein, sámo déset krájceref — dânes! Dóbiš tudi prezent!“ — Pri tem se ljubeznivo nasmehne.

Reveža omami laskavi smehljaj gospoda „ravnatelja“, čigar obraz zadobi v tem hipu veliko podobnost s polno luno, — odpre mošnjiček in stopi z gospodom na oder, oddá desetico in vzame listek s številko, ki mu dá pravico na „prezent“, in izgine za cunjastim zagrinjalom v desnem kotu. Ko se vrne, vzame gospod „ravnatelj“ listek, in revež stoji sedaj tu z utripajočim srcem, češ: „Da bi le tisto-le uro dobil!“ A neusmiljeni gospod mu dá škatljico žveplenk . . . Ure in vaze in takih stvari ne zmanjka ves čas nobene . . .

Na odru pa je tudi boben z zamazano kožo in na njem pritrjeni dve nekoč svetli

reni. Od časa do časa zavrti za zagrinjalom pobič lajno, katere pojemajoče, tožeče glasove skuša gospod „ravnatelj“ ojačiti s krutim zbijanjem po bobnu in udarjanjem z renami.

Pred kolibo stoji lestvica, na njej se zvirati dve ostudni opici. Razposajeni paglavci ju dražijo, tako da mora gospod „ravnatelj“ semtertja izpregovoriti s škilečim, jeznim pogledom in tožnopovešenimi brki resno besedo v obrambo svojih živalic, kateri nazivlje s sladkim smehljajem, kolikor pač premore njegov obraz, „Pipi“ in „Cici“.

Nekoliko naprej od „muzeja“ se vrti kolovrt.¹⁾ Na pisanih, lesenih konjičkih sedé ali jašejo ponajveč mestni postopači in postopački ter streljajo z bodalom v kol; semtertja se posreči komu zadeti v sredo, da počí. Zato se vozi v drugo brezplačno in vihti zmagonosno belo - rudečo zastavico. Sredi kolovrta buči velika godba, da človeku ušesa raznaša. Trije mladiči v tankih jopičih z golimi vratovi in razbeljenimi, potnimi obrazi gonijo kolovrt. Danes, ko je dosti ljudstva, ga vrté prav na kratko, komaj ga zaženó, že pozvoni, in gonjači skočijo na lesene coklje, da prično ustavljati. Treba, da se več zasluži . . .

Na žametnih kolovrtovih divanih sedi sama gospôda — „krščence“ in pestunje. Sempatja pristopi tudi kaka mamica ter posadi sinčka na konja. Lastnik kolovrta ga priveže še z jermenom, da ne pade. Ko se zavrti, misli si mama:

„Joj, kako krepko sedi in kako se mu podá! Nobenemu tako!“

Zadaj na travnikih stojé vozovi — stanovališča treh „ravnateljev“. Sedaj pa sedaj pogleda lastnik kolovrta proti svojemu sosedu, ki strašno vpije.

„Verdammtter Kerl!“ zagodrnja v zobe. Ni mu povšeči, da ima sosed več gledavcev, nego on. Zato vzame trobento in jame k godbi trobiti, da bi prevpil soseda . . .

Tako služijo drug preko drugega svoj kruh ob stroških tistih, ki ga tudi nimajo odveč . . .

¹⁾ Ringelspiel.

Socijalni pomenki.

(Piše dr. Ivan Ev. Krek.)

(Dalje.)

Teorija Louis Blanc-ova je v glavnih potezah ta-le: Ljudje so dobili od Boga zmožnosti ljubezni, znanja in delovanja, ki se pa morejo udeleževati samo v družbi. Te zmožnosti kažejo, kaj je vsakdo dolžan družbi. Kdor je razumnejši, je od Boga odločen, da druge razsvetljuje. Kdor je močnejši od narave, nego drugi, od njega hoče Bog, da nosi tem večje breme. Moč je dolžnik slabosti, vzgoja nevednosti. Čim več more kdo, tem več bi moral. To je pomen Kristusovih besedij: Prvi med vami naj bodo poslednji. Vsak po svojih zmožnostih... To je dolžnost!

Poleg zmožnostij imamo pa tudi potrebe: umstvene, npravne in fiziške, — potrebe srca, duha, domišljije. Človek more le tedaj izvrševati nalogo, ki mu jo je dala božja Previdnost, če more tako zadostovati svojim potrebam, da zraven razvije vse svoje zmožnosti. Torej vsakemu po njegovih potrebah! To je pravo!

Svobodna konkurenca mora uničiti ljudstvo. Po ti poti propade rokodelec, pa tudi kmeta zaduši vedno večji zemljiški dolg.¹ Delavsko ljudstvo je v silni revščini. Družba torej ne izvršuje svojih dolžnostij. Treba jo je izpremeniti; delo se mora organizovati. V ta namen naj osnuje država socijalne delavnice (*ateliers sociaux*) in sicer tako, da postanejo delavska last. Delavci naj ustanavljajo zadrage po načelu najtesnejše solidarnosti; po naše bi rekli: „z neomejenim jamstvom“. Država naj pozove vse delavce v take zadrage. Za osemurno delo bodo lahko plačevale po 8 frankov na dan. Koncem leta se razdeli dobiček tako, da se en

del uporabi v povračilo državnega ali kakega zasebnega posojila; ko se pa ves dolg poplača, se nalaga ta del, da se osnuje stalen socijalni kapital. Drugi del se pa določi v podporo bolnikov, onemoglih in starih delavcev. Kar bi še ostalo, se razdeli med delavce.

Na vsak način je pa država dolžna ustrezati delavski pravici do dela. Če ima človek pravico do obstoja, mora imeti tudi pravico do sredstva za svoje vzdrževanje. Katero je pa to sredstvo? Delo. Če se priznava pravica do podpore, ki obstaja gotovo na načelu, da je vsak človek z rojstvom dobil pravico živeti, in če se taji pravica do dela, se pravi priznavati človeku pravico živeti neproduktivno, in mu jo odrekati do produktivnega življenja; to se pravi: posvečuje se mu njegov obstoj kot breme, zraven ga pa ne hote posvečevati kot delovanje, kar je očitvidno neumno. Pravica do dela je torej nujna posledica pravice do obstoja. Popolnoma uresničiti se more še-le, če se uvede zgoraj omenjena organizacija dela, a nekaj že lahko država takoj stori.

Vidal¹ zagovarja z vso odločnostjo pravico do dela. Pravi pa, da je nemogoče izvesti to pravico, dokler se ne preosnuje vsa družba v socijalskem smislu.

Ideje teh mož so se vkoreninile med delavci. Ni torej čuda, da so vedno kričali po

¹ Jasno Blancovo oko je že pričetkom liberalne dobe videlo, kam vodijo liberalna načela. Navedena napoved je namreč iz l. 1840. v knjigi „Organisation du travail“.

¹ *Vivre en travaillant, projets, voies et moyens de réformes sociales*. Paris 1848. — Fr. Vidal se je rodil l. 1812 v Contrasu. Pisatelj je v Parizu že s početka v socijalskem smislu. Kot tajnik luksemburškega odbora se je zvezal z Blancom. Po nastopu Napoleona III. je moral zapustiti Pariz. Umrl je pozabljen l. 1872. Njegovo glavno delo je: „De la répartition des richesses ou de la justice distributive en économie sociale“ 1846. Kakor je razvidno iz spisane socijalnega načrta, ki ga je izdelal z Vecqueurom, je bil popoln kolektivist; vse zemljišče in vsa proizvodna sredstva morajo po njegovem postati splošna last.

organizaciji dela in po pravici do dela. Začasna vlada po padcu meščanskega kralja se je morala ozirati na nje. O tem svedoči od L. Blanca sestavljeni, že navedeni odlok z dne 26. svečana 1848,¹ v katerem se jamči vsakemu delavcu obstoj po delu in delo vsem državljanom. Treba je bilo pa poleg lepih besedij storiti še kaj več. Delavski minister Marie in neki mladi inženêr, Thomas, sta napravila načrt narodnih delavnic, ki so se tudi v resnici ustanovile. Videli smo že, s kakšnim vspehom. Država je plačala za 150.000 ljudi, ki so po največ lenarili, v malo tednih 14.478.000 frankov, ne da bi v splošem oziru imelo delavstvo kako korist.²

Ko je namestu začasne vlade nastopila narodna zbornica, se je začel hud boj o pravici do dela in o narodnih delavnicah. Te delavnice so se odpravile. Z ozirom na pravico do dela se je vzprejela določba: „Republika mora braniti državljana v njegovi osebi, rodbini, religiji in lastnini. Priznava se pravica vseh državljanov do pouka, dela in podpore.“

Iz te razprave je zanimiv govor malega obrtnika Pelletiersa. Ta je dejal, da je treba skrbeti za brezposelne delavce, da pa država v ta namen ne sme sama ustanavljati tvornic in delavnic in s tem uničevati zasebnih podjetnikov. Da tega ne bo treba, naj se vsakemu delavcu odtrga od vsakega franka na dan po 5 centimov. Vrh tega naj država svoja dela izroči zadrugam, ki naj se ustanové v obrtne in v poljedelske namene. Delavci naj seveda tudi tu plačujejo po 5 centimov od franka. Vrh tega naj se pa $\frac{1}{10}$ dobička teh zadrug na leto odtegne. Država naj zida po posamnih okrajih revne hiše (maisons pour éteindre la misère), kjer naj dobivajo iz navedenih sredstev brezposelni delavci podporo, če ne morejo dobiti dela pri kaki zadrugi, ki oskrbljuje državna posestva ali opravlja kaka javna dela. Hkrati naj se ustanové v teh hišah tudi posredo-

vavnice za delo. Kar preostaja denarja, naj se uporabi za preskrbljenje starih in onemoglih delavcev.

Prvikrat srečamo tu idejo delavskega zavarovanja v zakonodajnem zboru. Seveda je bila takrat še brezvspešna. Večina zbornice je smatrala za svojo glavno nalogo boj proti socializmu, in ta duh, ki jo je preveval, je najbolj pripravljajal pot princu Louis Napoleonu do cesarskega prestola. Na Francoskem je s tem zaspala delavska tirjatev pravice do dela.

O drugih državah nimamo mnogo povedati. Fichte¹ je na Nemškem izvajal iz svojega naravnega prava trditev, da sme vsak posameznik tirjati od države delo in zaslužek, to se pa da uresničiti le v zaprti trgovski državi.

Po nazorih francoskih socialistov je utemeljeval pravico do dela neki F. Stromejer.² V frankobrodski zbornici sta poslanca Simon in Nanwerck zahtevala, naj se uzakoni ta pravica, toda velika večina je zavrgla njun predlog. V novejšem času je Bismarck dne 9. vel. travna 1884. v nemški državni zbornici izpregovoril te-le besede: „Dajte delavcu pravico do dela, dokler je zdrav, zagotovite mu postrežbo, ko je bolan, zagotovite mu preskrbnino, ko ostari, potem mislim, da bodo gospodje Wydenskega (soc. demokratskega) programa zastonj piskali; delavci ne bodo hiteli k njim, ko bodo videli, da se vlada in zakonodajni zastopi resno brigajo zanje. — Da, jaz priznavam brezpogojno pravico do dela in se bom potegoval zato, dokler bom na tem mestu.“

Ta govor ni imel drugih posledic, nego da se je cela vrsta knjižic in člankov oglašila o tem vprašanju.

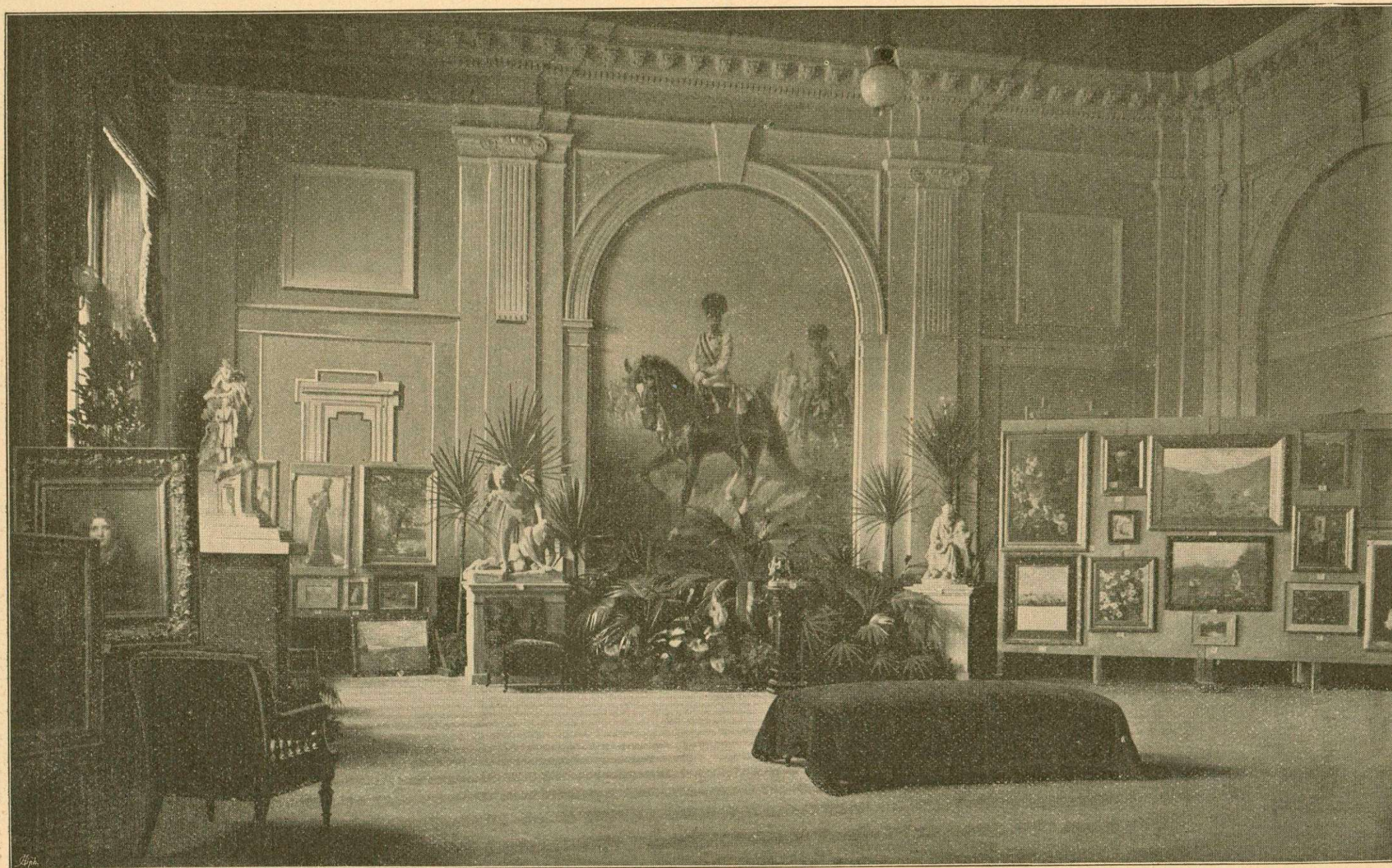
V Švici je kmalu potem razburjala vso javnost ta zadeva. Delavci so nabrali 52.090 podpisov zato, naj se v ustavi prizna pravica do dela. Zvezni svet je moral dati, ker je bilo več, nego 50.000 podpisov, ta predlog na splošno glasovanje. Predlogu je pa

¹ Gl. „Dom in Svet“, št. 21.

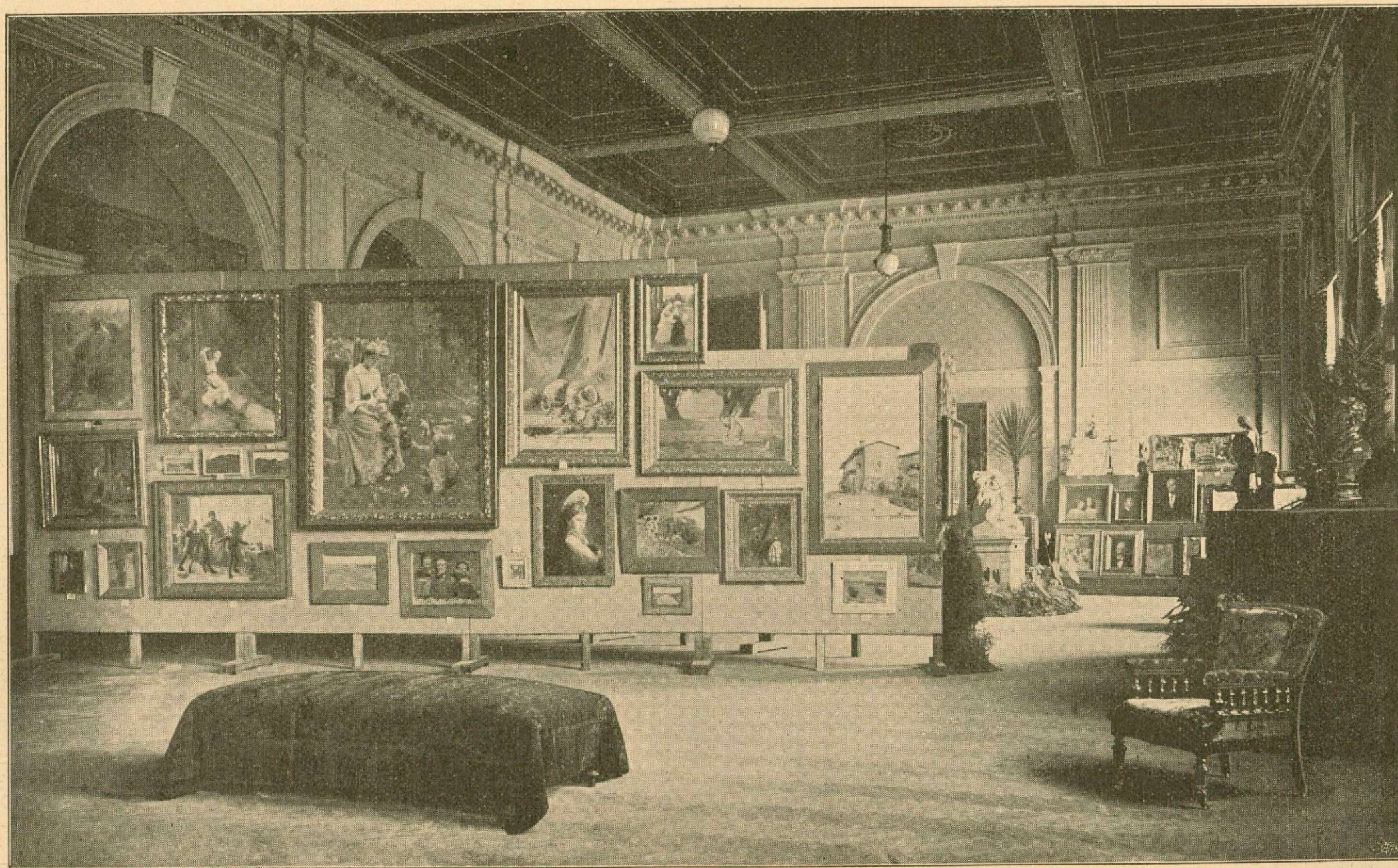
² Rossbach: Geschichte der Gesellschaft VII. 265 pri Weiss: Apologie des Christenthums. Freiburg in Breisgau 1892, IV. str. 340.

¹ Der geschlossene Handelsstaat. 1800.

² Organisation der Arbeit. Bellevue 1844.



Prva slovenska umetniška razstava v Ljubljani.



Prva slovenska umetniška razstava v Ljubljani

pritrnilo le 72.000 državljanov. Vsled tega je padel.

V našem času ni nobene stranke več, ki bi zahtevala pravico do dela v tistem

zmislu, kot smo jo doslej opisavali. Tudi socialni demokratje nimajo te pravice v svojem programu, ker pravijo, da se ne dá izvršiti v sedanji družbi. (Konec.)

Zemlja in zvezda Mart.

(Spisal dr. Simon Šubic, c. kr. vseučilišni profesor.)

Neko neizrekljivo čustvo neskončnega miru vabi človeka, da ogleduje ponočno zvezdnato nebo. Kakor bi duša človeška čutila ondi bolj kot na zemlji vse urejujočo roko Večnega, jo vleče neznano hrepenenje tja v nebeške prostore.

V duhu stopimo med zvezde ali svetove na nebu, saj nam ni nikamor predaleč! Hitra solnčna luč, ki bi mogla vsako sekundo pri tej hitrosti švigniti osemkrat krog in krog zemlje, pa vendar hodi cela tri leta do prve najbližnje stalne zvezde — kaj je luč v primeri s človeškim duhom! Svoje krilate misli obrzda — in v trenutku ga prestavijo na vsako zvezdo, na vsak svet, kamor si zaželi.

Stopimo tedaj v mislih na drugi svet našega osolnčja, na Saturn, pa pazimo toliko, da ne pridemo preblizu okrožju njegovih čudovitih kolobarjev, če ne nas podsuje njihov kameneni dež! Sedaj, ko stojimo varno na planetu Saturnu, se ozremo po otočju, obstoječem iz svetov ali planetov našega osolnčja. Zadaž za otokom svetle danice, Venera, zagledamo dva druga otoka: rujavkasto-belo zemljo in rudečkasto-svetlo Martovo zvezdo. Saj s Saturna se naša zemlja vidi ravno tako kot majhna, svetla zvezda, kakor druge.

Zemlja je zvezda, ki se sveti zato, ker jo obseva solnčna luč; ona je plavajoči otočič neskončnega vsesvetovnega otočja. Z zemljo vred prebivamo v odmerjenem nebeškem prostoru. Zemlja se vrtil in plava na tretjem mestu od solnca, in okrožje njenega obhoda okrog solnca leži med mejama okrožja Ve-

nere in Marta. Po zakonih planetnega gibanja se sprehajajo po nebu Venera, zemlja, Mart in drugi planeti.

Sosed naše matere zemlje je otočič svetlorudečega Marta. Sicer je Martov svet še nekaj manjši od zemlje, pa vendar-le vzbuja posebno pozornost zvezdoznancev, odkar so v zadnjih dveh desetletjih našli na njem čudovite prikazni njegovih dvojnih vodotokov.

Med vsemi planeti je nam najbolj znano površje Martovega sveta. Zvezdoslovci poznajo površje te bližnje zvezde skoro bolj natanko, kakor naši zemljeznanci lastna tla, na katerih so doma! Ne severnega, ne južnega tečaja še nihče ni videl na zemlji, na Martu ju pa ogleduje vsak zvezdoznanec, kadarkoli se obrača Mart tako proti nam, da stoji sedaj severni, sedaj južni tečaj njegov pred daljnogledom. So pa tudi pokrajine na zemlji, n. pr. v srednji Afriki, v vzhodni Aziji in v Tihem oceanu, ki jih ne poznajo niti veščaki v zemljeznanstvu.

Martova mapa je dovršena do malega od tečaja do tečaja. Kadarkoli stoji Mart pred našimi očmi, vselej je lepo razsvetljen, njegovo nebo je vedno jasno in ozračje brez meglá. Z enim pogledom nam postavi dober daljnogled polovico Martovega sveta pred oči.

Toplota na zvezdi Martu je skoro enaka, če ne večja, kakor na zemlji, in štiri letne čase ima, kakor zemlja. To se sodi po tem, ker se pokrajine okrog tečajev popolnoma otajajo poleti, na zemlji pa ostane v arktičnih krajih toliko ledovja, da doslej ni bilo moči prodreti do nobenega tečaja. Le v nekaterih

letih se otajajo morja okoli severne Grenlandije in Spitzbergije in poleg severnih primorij amerikanske in azijske celine toliko, da je mogoče iz atlanškega morja prodreti nad Ameriko in nad Azijo do Tihega oceana.

Ozračje ima Mart dosti ložje kot zemlja. Na zemeljsko površje tlači ozračje tako, kakor bi bila tla z odejo živega srebra tako na debelo pokrita, kakor visoko stoji živo srebro v barometru. Na zemlji je torej tlak ozračja blizoma tolik, kot da bi tla ležala pod 760 mm debelo odejo živega srebra; na Martu pa le toliko, kakor 280 mm debela enaka odeja. Človek, težak 75 kilogramov, bi na Martu ne tehtal 30 kilogramov! Toliko ložje bi se gibal, toliko višje bi utegnil zrasti, toliko višje so morda tam rastline, ker je Martova krogla dosti manjša od zemlje.

Temu nasproti pa je njegovo leto skoro dvakrat daljše kot na zemlji, in šteje 686 dni in dobrih 23 in pol ur. Martov dan pa se blizo ujema z našim dnevom: dolg je namreč naših 24 ur in nekaj čez 37 minut.

Zvezdo Mart vidijo astronomi kot prijetni, za obljudenje kaj pripravi solnčnati, topli svet, z obilnimi vodotoki — če bi le kaj meglá plavalo po njegovem ozračju, da bi imeli kaj dežja, pa ne toliko suše!

Pri nas na zemlji izpuhteva voda iz morja, iz jezer, iz rek, in tudi iz zelenjadi se vzdiguje sopar v ozračje. Ondi se razprostira in nasičuje zrak kot nevidna vlaga ali kot megla in oblaki. In kadar se tako zgosti, da ga ozračje ne more vzdržati v sebi, pa popada na zemljo nazaj kot dež ali sneg ter napaja studence in po potokih in rekah se steka zopet v morje.

Kakor se vrti kolo, tako se vzdigujejo vode v višavo in se iz neba razlivajo po zemlji, in od tega obtoka so odvisne rastline, je odvisno življenje živalij in ljudij.

„Nič enakega“, pravi Camille Flammarion, vodja zvezdarnice v Juvisy, „se ne najde na Martu! Zvezda Mart ima vedno jasno nebo, pomanjkuje ji dežja, in polja nimajo potrebne vlage. Kar pride sopara v njegovo ozračje, zgoščuje se večinoma le v

mrzlih krajih okoli njegovih tečajev v podobi snega in ledú.

„Pozimi pokriva sneg tečajne pokrajine globoko doli proti sredini ali proti ravniku. V primeri z zemljo bi dejal, da ga pozimi pokriva sneg do Petrograda, Stockholma, Kopenhagna, do Moskve in do Edinburgha.

„Letni časi so na Martu skoro dvakrat daljši kot na zemlji. Pred tako dolгим poletjem mine do malega ves led in sneg tudi po najmrzlejših tečajnih pokrajinah.

„Ker se poleti stopí ves led in sneg, nastajajo povodnji ob njegovih mejah. Snežnica in ledenica se nabirata po mejah otajanih krajev enako morju ter se odtekata po širokih dolinah ali po redno izpeljanih vodotokih, kateri prepregajo umetnim mrežam enako vse površje Martovega svetá.

„Okolo vodovodov pa se barve tako izpreminjajo, da se vidijo tla, kot bi bila sedaj zelenkasta, sedaj rjavkasta. Iz tega se sklepa, da so one pokrajine pokrite sedaj z zelenim, sedaj z dozorelim ali posušenim rastlinstvom.“

Če bi na Martu živeli zvezdoznanci in bi gledali na zemljo, videli bi pri nas še živějše izpremembe, ker se izpreminja površje zemlje in njeno ozračje. Če bi pa zvezdoznanci z Marta opazovali planet Jupiter, spoznali bi, da kjerkoli proderó njihovi ostrejši daljnogledi sive njegove oblake, povsod je na njegovem površju vse izpremenljivo, a ne redno z letnimi časi, kakor na zemlji, temuč neredno, kakor da bi potresi in ognjene goré premetavale njegovo skorjo!

Odkar je Schiaparelli leta 1877. našel na Martu temne in črne črte in pozneje dokazal, da so vodotoki ali preliv, po katerih se poleti, ko se sneg taja, raztekajo povodnji po celini, od tiste dobe sem se jako hitro razvija veda o Martovem svetu.

Orjaška množina snežnice se razteka po leti iz morja, kakor povodenj, po redno izdelanih vodotokih ali prekopih po vseh suhih deželah.

Vodotokov ni videti vedno; pokažejo se posebno poleti, ko sneg skopni. Včasih se tam, kjer je stal poprej eden, pokažeta dva vzporedna vodotoka.

V medvodjih se pokaže dostikrat temno-zelena lisa skoro enako temnikaste barve, kakršne so tiste širje lise, ki so začetkom veljale za morja. Taka medvodja imenujejo astronomi zdaj „jezera“ ali „oaze“.

Zdaj se razlikujejo na Martovem površju štiri različne oblike: Temne lise ali morja, svetlobele krog tečajev ali sneg, ravne črne črte ali vodotoki in jezera ali oaze.

„V kratkem so še temne lise veljale za morja“, pravi C. Flamarion, „pa vendar niso morja, ker preveč izpreminjajo barvo in širokost. Drugi so rekli, da take izpremembe povzročajo povodnji. A ni verjetno, da bi tolike povodnji tako pogosto pokrivala toli širne planjave. Včasih se pokažejo svetle lise v teh morjih. Po tem so nekateri sodili, da se tamkaj ali morje posuši ali je tako plitvo, da se mu vidi do dna. Zadnja sporočila, prihajajoča iz Arizone, pa vzbujajo upanje, da se poravnajo te težave. V severno-ameriških združenih državah se je namreč v arizonskem gorovju ustanovila v zadnjem času zvezdarnica s posebnim namenom, da opazuje Martovo zvezdo. Z najostrejšimi teleskopi ali daljnogledi ogledujejo ondi Martov svet sloveči zvezdoslovci Lowel, Douglas in Pickering.

Z izboljšanimi daljnogledi so se ti moške prepričali, da tiste črne črte, katere po Schiaparelliju segajo od temnega morja do morja in sekajo svetleje celine, prodirajo celo one temnikaste planjave, ki so doslej veljale za

„morje“. A ne samo črne, ampak tudi svetle črte križajo te med morja štete planjave.

Po tem novejšem opazovanju nam je mogoče popraviti stare nazore o Martu.

Res čudni prizori se opazujejo na Martu. Ko sem 5. novembra 1896. zvečer ogledoval na Martovi obli posamezne podrobnosti, katere je bilo ta večer dosti lažje razločevati kot druge dni, zagledam naenkrat nenavadno temno liso, in jezero, znano z imenom „Trivium Charontis“ se je zvečalo.

Ta pokrajina na Martu je kaj znamenita, kajti tukaj se steka devet prelivov ali vodovodov, namreč: Orkus, Erebus, dva Hades-a, Styx, Cambyses, Cerberus, Laestrygon in Tartaros. — Ta pokrajina sicer ni posebno široka in navadno ne tako temna, kakor se je pokazala ta večer. Skoro tako temna se mi je zdela, kakor „Sirensko“ ali „Himersko“ morje, kateri obe sta se videli na obli.

Pet dni pozneje, ponoči med 10. in 11. listopada, je zapazil Antoniadi, da se je ta lisa, bodisi „jezero“ ali „oaza“ razcepila na dvoje.

Taki prizori niso nič redkega na Martu, zlasti, kadar se podvojujejo prekopi ali vodovodi. Mnogo takih pojavov je letos opazoval Leo Brenner na svoji Manora imenovani zvezdarnici v „malem Lošinju“.

Dasi nimamo na zemlji enakih prirodnih pojavov, po katerih bi utegnili presojati in razlagati Martove vodotoke, njihove izpremembe in podvojitve, vendarle poskusimo razložiti jih.“

(Konec.)

Sovražniku.

Besni, sovražnik moj, divjaj,
in črti me, preganjaj —
ni prsta ne, o Bog ne daj,
nad tabo ne iztegnem!
Izognem rajši se ti v kraj
in daleč proč pobegnem . . .

Težko pustim livade te,
ki ljubim jih goreče
in vendar grem! . . . V spomin na mé
besede te ti puščam:
Iz prs iztrgaj mi srcé,
drhtelo bo: O d p u š č a m! . . .

Leo Levič.

Književnost.

Slovenska književnost.

Didonov *Jezus Kristus*. Prvi zvezek. Iz francoskega prevel P. Bohinjec. Izdal dr. Anton Jeglič, knez in škof ljubljanski. Cena brošir. 1 K 50 h, eleg. v platno vez. 2 K 50 h. V Ljubljani. Natisnila Katoliška Tiskarna. 1900. — Knjiga, ki je pravkar zagledala beli dan, zasluži, da jo kar najbrže naznanimo in priporočimo svojim čitateljem. Pred več desetletji je francoski racionalist Renan napisal knjigo življenja Jezusa Kristusa, ki se je zlasti po Francoskem zaradi lepega jezika hitro razširila, a povzročila tudi neizmerno pohujšanja. Kdor jo je bral, če ni bil trden v veri, je moral pripoznati, ko je odložil prebrano knjigo, da je izgubil vero v Jezusa Kristusa, Sina božjega. Zasejala se je Renanova knjiga i v druge jezike. Mnogo preprostih ljudij jo je čitalo in si ž njo izpodkopalo trdno versko prepričanje. Spominjam se, da mi jo je nekdanjemu osmošolcu ponujal tovariš v nemškem prevodu, češ da je pisana v jako izbornem jeziku. Imel sem jo v rokah, bral je nisem. Uprav nasproti temu — sit venia verbo — racionalistiškemu pamfletu na vero katoliških kristijanov je napisal francoski dominikanec Didon knjigo enakega naslova, ki naj bi v lepo oglašeni besedi kazala Jezusa Kristusa, Odrešenika našega, takšnega, kakršnega nam opisujejo evangelisti in kakršnega nam v kratkem naznanja apostolska vera. Pisatelj je na vrhuncu svetopisemske vede, je sam potoval po Palestini in na podlagi svojih dolgoletnih študij in raziskavanj je popisal življenje Jezusa Kristusa. Knjiga njegova je „remek-delo“ in vredna, da so jo prevedli malone že na vse evropske jezike. Prvi del nam podaja v slovenskem prevodu P. Bohinjec. Kakor pa moramo biti hvaležni g. prelagatelju za njegov trud, tako bi želeli, da bi se bil nekoliko dalje pomudil pri „uvodu“ in ga nekoliko bolj izlikal, dasi smo uverjeni dočista, kako težko je prevajati modroslovno-apologetične razprave. Na nekaterih mestih bode čitatelj nekoliko zmajeval z glavo, ker bo težko umel, kaj pravzaprav hoče pisatelj povedati. Mnogo lažje in lepše pa se bere prva in druga knjiga, katero nam prelagatelj podaja v prvem zvezku. No, hvaležni smo prelagatelju in izdajatelju in upamo, da bode knjiga pri omikanih čitateljih obrodila mnogo dobrih sadov. Priporočali bi jo dijakom višjih razredov srednjih šol, bogoslovcem, duhovnikom in sploh omikancem. Brezdvojbeno bo pri raznih čitateljih razdejala marsikak verski dvom, dà, užgala bode sveto ljubezen do junaka, ki ga natančno po evangeliju tako živo in prepričevalno opisuje pisatelj. Dal Bog, da knjiga ne bi postarela v skladišču, ampak da bi romala s pridom iz rok v

roke! S tem bo dosegel tudi izdajatelj svoj plemeniti namen. — Prevod ni brez hib. Jezik je ponekod naravnost krasen; podrugod pa zaostaja. Čudimo se, da se je prelagatelj poprijel nekega čudnega pravopisa, a samo pri nekaterih besedah. Čemu pisati: pazliv, ganliv, nedeliv itd.? Na strani 43. pa se je z neko silo zagnal v samostalnike na -išče, kakor: oporišče, torišče, poprišče, gorišče. Nekateri participialne konstrukcije so jako nejasne: „Zavrgši Jezusa in uprši se ga priznati . . .“ (str. 67.) tako se ne govori in ne sme pisati. — Toda take oblikoslovne in stilistične hibe knjigi ne jemljejo stalne vrednosti, katera ji pristaje med znanstvenimi deli naše literature. —r—

Hrvaška književnost.

U Rimu. Uspomene na putovanje zagrebačkih učiteljskih pripravnika u Rim. Napisao Josip Kirin, učitelj vježbaonice kr. učiteljske škole zagrebačke. Pretiskano iz „Prosvjete“. Zagreb. Tisak Antuna Schulza 1900. Str. 47. — Lepo misel je izprožil g. ravnatelj Karlo Matica v Zagrebu, ko je začel zbirati učiteljske pripravnike, naj gredó v Rim, da se tudi oni poklonijo sv. Očetu, se udeležé odpustkóv in se nasrkajo vzorov, katere morajo kot ljudski učitelji razširjati med mladino. Njemu kot vodji sta se pridružila dva učitelja in triindvajset učiteljskih pripravnikov. Pričujoča knjiga popisuje to romanje in one rimske znamenitosti, ki so posebno zanimive za prihodnjega učitelja. Draga bo romarjem kot lep spomin, nam pa je ljuba, ker nam priča o dobrem katoliškem duhu, ki ga imajo ti vrli hrvaški pripravniki in njihovi učitelji. Dr. E. L.

Roblje. Preštampano iz „Obzora“. Ta novela nam kaže mažarsko tiranstvo in popisuje, kako se polagoma potujčuje v sosednji nam hrvaški deželi. Hrvat Vladimir ne more nikjer priti do stalne službe, ker se neče odpovedati svojemu rodnemu jeziku in se pomažariti. Povest je žalostna slika, a zajedno resen opomin zlasti ženskemu spolu, da čuva narodu jezik in narodni čut. Naj jo beró tudi olikani Slovenci, saj tudi pri nas trpimo na isti hudi rani. Ako naš narod v vseh slojih ne bo navdušen in odločen, izvestno propade. „Roblje“ priča o tem. (Prodaja Dionička tiskara. Zagreb.) J. Š.

Ruska književnost.

Avsjejenko V. je izdal *Novije raskasi*. Petrograd 1899. Cena 2 rubl. Pisatelj teh povestij je jako priljubljen pripovedovalec. Njegovi proizvodi so zanimivi, duhoviti ter dobro osnovani.

Sloveči prof. A. Rambaud je izdal knjigo *Živopisna istorija drevnej i novoj Rossiji*. S slikami ruskih umetnikov. Moskva 1898. Cena 1 rubl. 50 k. Knjiga se pričinja z geografijo ter etnografijo Rusije in razpravlja vso njeno zgodovino od osnivanja Rusije do konca vladanja Aleksandra II.

Guber Z. *Žezuiti, ih istorija, učenje, organizacija i praktičeskaja dejateljnost v sferje občestvenoj žizni, politiki i religiji*. Izdaniye F. Pavlenkova. Petrograd 1899. Cena 1 rubl. Ta knjiga je prevedena iz nemškega jezika ter ima namen seznaniti Ruse z delovanjem tega prekoristnega in velezasluženega reda, o katerem imajo v Rusiji še dokaj motne ter nejasne pojme, ker so o jezuitih in o katoličanstvu poučeni večinoma iz protestantskih knjig.

Dobro došel bo tujcem-turistom, kateri se zanimajo za mrzlo Sibirijo, Dolgorukova V. A. *Putevoditelj po vsej Sibiri i sredne-azijskim vladjenijam Rosiji*. Cena 1 rub. 50 k. V tem kašipotu g. Dolgorukova so navedene, dasi kratko, vse ceste po Sibiriji in srednje-azijskih zemljah Rusije. Posebnost kašipota je, da je ruskemu tekstu dodan tudi francoski.

Karjejev N. *Istoriko-filosofskie i sociologičeskie etjudi*. II. izdaja Petrograd 1899. Cena 2 rub. Razven črtic, ki pojašnjujejo zgodovino ter sociologijo, čitatelj najde v tej knjigi proučevanje takih zanimivih vprašanj, kakor so vprašanja o bistvenosti humanitarne izobrazbe, o zgodovinskem svetovnem naziranju Granovskega in o zgodovinski filozofiji v romanu „Vojna in mir“. Avtor piše kolikor možno nepristransko. Uprav istega pisatelja delo se zove *Istorija Zapadnoj Evrope v novoje vremja*. Zvezek V. Petrograd. Cena 5 rubl. V tem zvezku je prof. Karjejev prišel s svojo zgodovino do 1870. leta. Prvi zvezek razpravlja prehod iz srednjega veka k novemu času; drugi luteransko gibanje, katoliško protireformacijo, 30letno vojno, francoski absolutizem ter angleško reakcijo; tretji zvezek je posvečen zgodovini XVIII. veka, IV. se peča z zgodovino IX. veka noter do Burbonov. Pisatelj te zgodovine se odlikuje od drugih zgodovinopiscev v tem, da proučava zgodovinske dogodke v zvezi s kulturnim ter socialnim pokretom.

Pamjati Bjelinskogo. Literaturni zbornik s tremi fotografijami. Moskva 1899. Cena 3 rub. 50 k. Ta zbornik se deli v dva dela. Prvi obseza članke o Belinskem in podaje snov za njegov životopis, drugi sestoji iz cele vrste pesmotvorov, beletrističnih razprav, kritičnih in političnih člankov, pod kojimi so podpisani pisatelji z znanimi literarnimi imeni: grof. L. N. Tolstoj, Ja. P. Polonski itd. Vsebina je jako zanimiva.

Mir. Illjustrirovani sbornik. Po povodu noti Russkago Imperatora o razoruženiju. Pod redakcijej M. Leonova. M. 1899. Cena 20 k. Ta zbornik izhaja v snopičih ter seznanja občinstvo z vsem,

kar se je storilo za idejo miru in prinaša tudi slike mož, ki so se zanj trudili.

Komarski F. S. *Semejni universitet*. I. in II. snopič. Naročnina za prvih pet zvezkov 10 rubl. Petrograd 1899. „Domača univerza“ se bavi: s kemijo, fiziko, z anatomijo, z antropologijo, z občno zgodovino, s splošno zgodovino poezije, z zgodovino ruskega slovstva, s politično ekonomijo ter s kazenskim pravom. Vsem onim, ki koprne po višji izobrazbi, bode „Domača univerza“ jako dobro došla.

Album Puškinskoj jubilejnoj vystavki v Akademiji nauk S. 250 snimkami. K. A. Fišer. Moskva 1899. Cena 6 rub. V tem zborniku čitatelj najde katalog Puškinove akademične rastave, alfabetsko kazalo imen in zatem slike z avtografom in portretom Puškina, njegove žene, sorodnikov ter sodobnikov.

Pomošč postradavšim od neurožaja. Liter. hudožestveni sbornik. Izd. časnika Kurjer. Moskva 1899. Cena 1 rub. Ta literarno-umetniška knjiga je živ dokaz, kako usmiljeno srce ima ruska inteligenca do kmečkega vsled slabe letine stradajočega ljudstva. Pri tem delu, čigar čisti dohodek je namenjen stradajočim bratom, sodelujejo sloveči književniki in slikarji, kakor: Čehov, Janžul, Vasnecov, Pasternak, Rjepin, Sjerov, Surikov. Tudi je v zborniku muzikalni del s proizvodi gg. Blaramberga, Ipolitova-Ivanova idr.

Zubarev, Tom. *XX. vek. Čelovječestvo na puti k istinje*. Varšava 1899. Cena 40 k. V tej dušeslovni sliki iz zgodovine narodov riše nam avtor s kratkimi no rezkimi črtami, kako se je razvijala ideja o splošnem miru, katero je razglasil ruski car ter predlagal, naj se ustavi brezmejno oboroževanje evropskih držav. Pisatelj meni, da je to naravni ter jedini omogočeni prehod od sodobnega pojemačega duhovnega življenja k novemu in boljšemu.

Iversen V. E. *Polnaja seljsko-hogjajstvenaja zoologija* II. Izd. S. 186 ris. Izdaniye K. L. Rikera. Petrograd. Cena 3 rub. V tem delu ki je namenjeno ruskemu narodnemu učitelju ter praktičnemu gospodarju, so opisane v poljudni besedi škodljive ter koristne živali. Zlasti je mnogo prostora odmerjenega domačim in poljskim živalim.

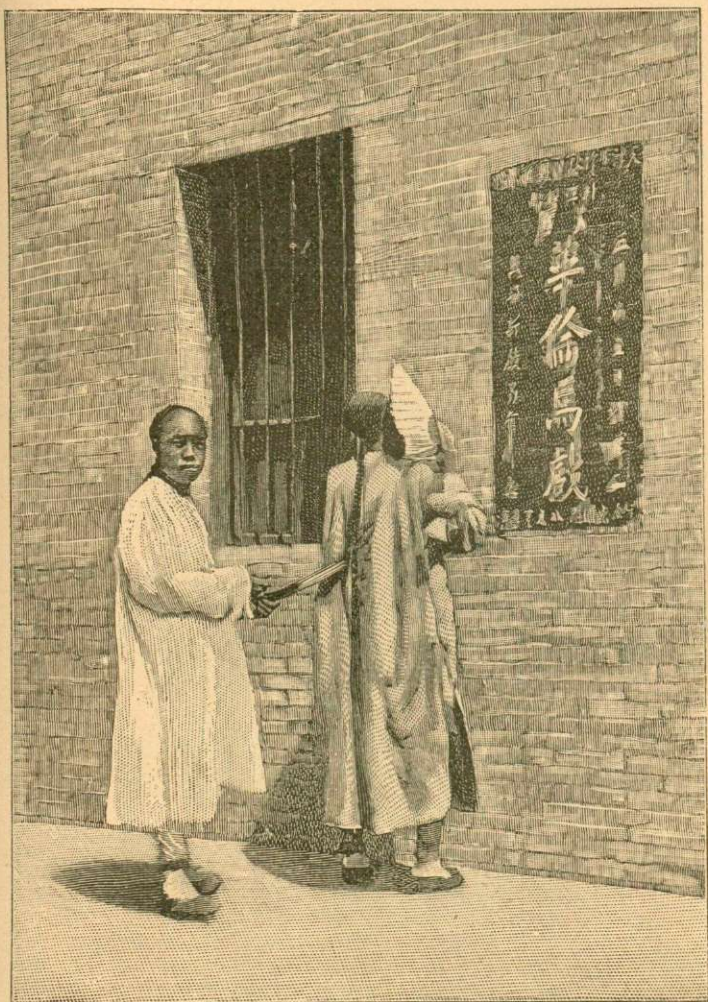
Enciklopedičeski slovar izdatelja F. Pavlenkova. Z 2224 politipažami (med temi 813 portretov in 37 geograf. kart). Petrograd 1899. Cena s platnecami 3 rub. Enciklopedični slovar v jednem zvezku ter s slikami — to je nekaj novega v ruski literaturi. Umevno je, da ta slovar ni popoln, in izdatelj je sprejel v knjigo zgolj predmete, ki so neobhodno potrebni za srednje inteligentnega čitatelja.

Vsled nemirov na Kitajskem se je pojavila v ruski književnosti obilica književnih del, ki opisujejo to oddaljeno velikansko državo in njene prebivalce. Nedavno je izšla knjižica z naslovom: *Kitaj in Ki-*

tajci. Byt Kitajcov, gosudarstvennoje ustrojstvo, ekonomičeskoje i vojennoje položenije. Russkija vladěnija v Kitaje. Z zemljevidom. Zanimiva knjižica velja samo 25 kop.

Drugo temu podobno delo je *Kitaj i sovremennaja kitajsko-evropejskaja borba* (z zemljevidom Kitajske), od P. A. Pavlodina. Cena 30 kop. — Tretje delce o tem predmetu ima naslov: *Sobytiya v Kitaje*. Krovavyja smuty sekty „Boljšogo kulaka“ (s slikami). Cena 15 kop.

Aleksander Byčkov je izdal *Očerki Jakutskoj oblasti*. S ustja reki Leny. Putenja zametki. S kartoj rybolovnyh peskov. Cena 50 kop. Pisatelj



Lepak, ki pozivlja Kitajce, naj pomoré tujce.

V. Arefjev je jel izdajati v snopičih *Opisanije Sibiri*. Očerki dlja narodnago čtenija. I. snopič. Zemljepisni položaj in priroda Sibiri. Cena snopiča 30 kop.

V. A. Dolgorukov je izdal že peti letnik svojega *Putevoditelja po vsej Sibiri i Srednje-Aziatskim vladenijam Rossiji* in sicer v ruskem, francoskem, nemškem in angleškem jeziku. Cena 2 rublja, samo v ruskem jeziku pa 1 rub.

Ravnokar je izšel v drugi izdaji obširen *Učebnyj geografičeskij atlas*. Obsega 47 glavnih zemljevidov ter 136 dopolnivnih kart in črtežev na 46 tablicah. Cena samo 2 rub.

D. Timovskij je izdal že IV. snopič svojega dela *Zemlja i ljudi Rossiji*. Geografičeskaja hresto-

matija. Obsega opis Sibiri in srednje-azijatskih ruskih pokrajin. Cena snopiča 50 kop.

V Petrogradu je izšel že v 22. natisu *Podarok molodym hozjajkam*, ili sredstvo k umenšeniju rozhodov v domašnjem hozjajstvė od Elene Molohov. Priljubljena obširna knjiga velja 4 rub.

Ondukaj je izšlo tudi že šest snopičev *Russkoj istoriji v razskazah*. I. Kto byli naši predki Slavjane i kak oni žili. II. Pervyje russkije knjazja. III. Vladimir svjatoj i kreščenje Rusi. IV. Velikij knjaz Jaroslav Monomah i Andrej Bogoljubskij. VI. Našestvije tatar i Aleksandr Nevskij. Cena vsake brošurice 5 kop.

Pisateljica A. Bykova je izdala *Razskazy iz istoriji Angliji XI.—XIX. vėka*. (S 36 slikami.) Cena 1 rubl. — Pod uredništvom V. I. Rovalskega pa je izšlo delo: *Rossija v koncě XIX. vėka*. Poslednje obširno delo velja 5 rubl.

V Petrogradu izhaja tudi obširno delo *Fežegodnik po geologii i mineralogiji Rossiji* pod uredništvom N. Krištafoviča. Izšla sta 4. zvezka 1. in 2. snopič. Cena 1 rubl. 75 kop. Ondukaj se tudi dobi delo *Žizn životnyh* A. E. Brehma, predelano in prirejeno za mladino po tretji nemški izdaji. Cena po naročilni poti 9 rubl.

Tudi pripovednih del je izšla cela kopica. N. Maklecov je izdal „istoriju odnoj duši“ z naslovom *Revolucijoner* (cena 1 rubl.), Mamin-Sibirjak je izdal zbirko črtic in pripovedek z naslovom *Zolotaja lihoradka* (mrzlica) ter povest *Okolo gospod* (cena 1 rubl.); A. I. Faresov je izdal delo *V odinočnom zaključeniji* (cena 1 rubl.), priljubljeni Anton Čehov *Pověsti i razskazy* (cena 1 r. 50 k.), A. Mihajlov pa *Škola žizni* (roman), *Gluhaja rozn* (povest) ter *Poslē nas* (povest) vse v enem zvezku. Cena 1 rubl. 50 kop. Nikolaj Jurovskij je izdal pripovedno delo *U morja* (cena 1 rubl.), K. M. Fofanov pa zbirko pesmij z naslovom *Illjuziji* s pisateljevo sliko, cena 2 rubl.

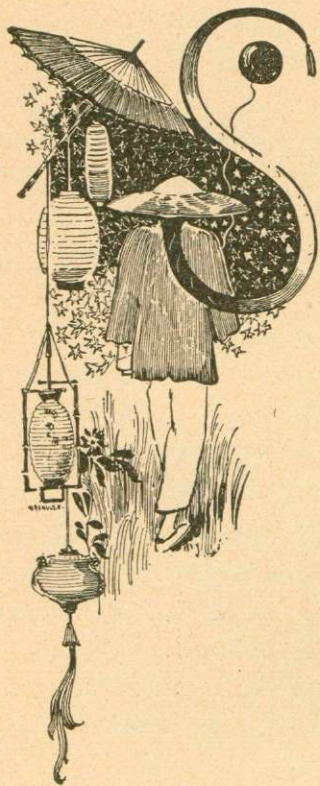
Marljivi prevoditelj F. V. Dombrovskij je prevel in izdal že v tretji izdaji H. Sienkiewiczov roman *Semja Polaneckih* (cena 2 rubl.), M. Kossovskij pa je prevel in izdal poljski zgodovinski roman Teodora Jeske Choinskega z naslovom *Zahodjaščeje svėtlo*. Roman iz vremen Marka Avrelija (Cena 1 rubl. 50 k.) (i+a)

Dne 23. julija je umrl veliki dobrotnik Rusije M. P. Klimov. Ta mož je osnoval dobrodelfno društvo, koje ima namen, skrbeti za revne otroke ter revne ženske, ki se žele učiti kakega rokodelstva. Da ima društvo sedaj nad 300 000 rubl. premoženja, to je večinoma zasluga ranjkega Klimova, kateri je nad 16 let deloval nesebično za blagor svojih ubogih rojakov.

V. G.

Razne stvari.

Vstaja v Kini.



tarodavno kitajsko cesarstvo na skrajnem vzhodu daljne Azije je že od meseca rožnika sem prizorišče grozovitih prekucij in uporov, ki jih uprizarjajo vsem inozemcem, posebno še kristijanom sovražni uporniki, po imenu bokserji. Posamnih važnejih dogodkov v državi „kitajske kite“ smo že omenjali v „Časopisu“ prejšnjih „Dom in svetovih“ števil in jih zato tudi ne bomo obširneje opisovali. Podati hočemo tedaj le splošno sliko o homatijah na kitajski zemlji in se posebno ozirati na slike, ki smo jih objavili v neka-

terih zadnjih številkah našega lista. — Vladar 11,115.650 km^2 obsežnega kitajskega cesarstva s 362 milijoni prebivalstva je od l. 1889. sem 31 letni cesar Kuang-ssü, čigar podoba je prinesel „Dom in svet“ na str. 512. Toda Kuang-ssü je vladar le po imenu, ker v resnici vodi vse državne posle z udanimi sorodniki in državniki le cesarica-vdova Tsu-Hssi, katere podoba najde čitatelj na 544 str. Ta, posebno pa še princ Tuan, ki je imel in ima bržkone še sedaj za cesarico največjo oblast v cesarstvu, sta tujcem skrajno sovražna. Organizovala sta številno armado „bokserjev“ ter jih z geslom: „Smrt tujcem!“ naščuvala in pognala v boj proti inozemcem. Takozvani „cesarski oklic“, s katerim se pozivlja prebivalstvo v boj proti kristijanom in sploh tujcem, predočuje slika na str. 735. Klanje se je pričelo najprej v glavnem mestu Peking, potem se pa kakor povodenj širilo proti vzhodu in severu. Pomorjenih je bilo veliko število kristijanov, tudi domačinov, in njih misijonarjev, porušenih obilo cerkvâ in drugih zasebnih in javnih poslopij. Škoda, ki jo je prouzročil sedanji upor katoliški cerkvi na Kitajskem, je nepopisna in tem bolj občutna, ker se je katoličanstvo med Kitajci uprav v zadnjih letih jelo zelo lepo razvijati pod spretnim vodstvom škofa Anzerja, rodом Nemca, čigar sliko priobčuje današnji list. Ta neustrašeni misijonar, ki že nad dvajset let deluje v pokrajini Južni Šantiang, je odpotoval v svojo domovino malo prej, nego je izbruhnila splošna revolucija, in je potem doma v Nemčiji na odločilnih mestih opisal tužni položaj

kristijanov na Kitajskem in prosil pomoči. Nemška vlada se ima mnogo zahvaliti njegovemu vplivu pri sedanji kolikor toliko uspešni akciji. Pred kratkim se je povrnil škof Anzer nazaj v svojo drugo domovino, kjer uživa celo na cesarskem dvoru precejšnje spoštovanje in veljavo. Evropske države, Japonci ter Amerikanci so sicer takoj odposlali nekaj vojaštva (naša država je poslala 250 mož) na kitajsko zemljo v obrambo lastnih interesov, toda prišlo je večinoma prepozno, ko so uporneži provzročili že ogromno škodo na življenju in imetju. Pri Tientsinu in Taku, pa tudi na drugih krajih so se bili vroči boji, v katerih so bile kitajske uporniške in cesarske čete številnokrat poražene. Cesarski dvor se je pred dohodom zunanjih armad v Peking umaknil v notranji del cesarstva, v takozvano „sveto“ mesto, in ravnokar se pogajajo, ali se cesar vrne v Peking ali ne. Sedaj so večinoma ukročene čete



Škof Anzer.

upornikov, in zastopniki zunanjih držav so pričeli z mirovnimi pogajanjmi, toda kitajska vlada ne kaže prav nobene resnosti in volje napram stavljenim pogojem. Svojim zastopnikom je imenoval cesar Li-Hung-Čanga (podoba na str. 576), podkralja provincije Kanton, ki je sicer na glasu, da je tujcem prijazen mož, a kitajske kite ni odložil in iz vseh njegovih dosedanjih dejanj je posneti, da ne zaostaja mnogo ali pa nič za ostalimi kitajskimi državniki. Zvit in pretkan je na vse strani in vodi menda za nos celo Evropo. Vkljub temu se gotovi krogi nadejajo, da se kmalu sklene mir in da dobé posamne vlade odškodnino, ki jo zahtevajo, posebno Nemčija, kateri so uporniki umorili poslanika barona Kettelerja; toda neporavnana ostane ogromna škoda, ki so jo trpeli vsled revolucije kristijani in njih naprave, ker se nanje nihče ne ozira pri sestavljanju mirovnih pogojev. I. R.

Pogovori.

(Dalje.)

Recimo danes v teh „pogovorih“ eno dve splošno vsem ljubim pesnikom in častitim bravcem. Ali ste kaj pogrešali jih, teh pogovorov? Da jih je marsikdo pričakoval ter jih hotel imeti, priča kopica pesmij, ki jih imamo v „zalogi“ in o katerih pričakujejo sodbe in tudi tja in tam obsodbe naši dobri pesniki. Naj je mal spomin tudi to, kar povemo tu, na pokojnega, nepozabnega urednika g. dr. Lampeta. Kako so nastali ti pogovori na platnicah? Ko sem bil v semenišču podvodja, je večkrat prišel pred šolo ali po šoli na par trenutkov v sobo in me spodbujal, naj bi pisal za „Dom in svet“ in mu tako pomagal pri obilnem delu, ki ga je imel. Kaj in kako naj bi pomagal? „Glej“, pravi, „imam doma obilo pesnikov; rad bi jim odgovarjal in jih poučil, ali ne morem vsemu kaj. In vendar bi bilo škoda, da bi ostalo tako neopaženo to delovanje mladih močij. Lahko bi se jih poučilo, popravilo jim kaj, vzbudilo veselje do dela. — Daj, prevzemi to delo, na kratko pa temeljito jih obdeluj; boš videl, da bo šlo.“ In kdo bi se ustavljal večkratnemu, ljubemu prigovarjanju! Začel sem, in častiti bravci so videli, kako. A bolj kot drugo, me je veselilo to delo, ker sem videl in spoznal, da dobrega svojega prijatelja s tem veselim, da mu je dopadlo, da se je večkrat posmejal mojemu pisanju — s kratka, da mu ustrezam. In tako so imele platnice te pogovore, da odkrito rečem le, ker sem mogel zadovoljiti ž njimi blagega svojega prijatelja. In zdaj? Njega ni! Ostali so pa še pesniki in kakor rečeno, precejšna obilica mi je prišla zdaj v roke, in naprošen sem, da bi nadaljeval to delo, ki sicer ni Bog zna kako prijetno, tudi po smrti prijateljevi. Da je to želja njegova bila, vem; da bo morebiti zopet temu in drugemu v zabavo, mi je znano; da bo koristilo morebiti vendar komu, priča preteklost. Zato naj bode: v spomin na njega, ki me je k temu pripravil, da sem začel. Odkrito povedati sodbo, resnico prijateljsko razodeti ter tako koristiti, je bil namen do sedaj — naj bo i nadalje. Seve, da večkrat ni prijetno, izreči oestro besedo, uničiti up marsikoga, ki pričakuje od svojega dela pohvale... ni prijetno. A ker upamo, da se s tem le koristi več nego škoduje, mislimo, da po obliki in vsebini ostanejo pogovori taki, kakor so bili. Vspodbujamo s tem, da naj se le oglašajo pesniki do uredništva: če ni vse še

zrelo za list, na platnicah se bo že bralo, in opomin in vspodbuda gotovo ne bo škodila takemu, ki mu je res mar, da se česa nauči. Drugi pa imajo pri tem tudi svojo zabavo in pouk. Ustreči vsakemu in v vsem pa človeku tako ni mogoče. — Sedaj pa poskusimo in pogovorimo se s posameznimi pesniki, ki jih to pot še enkrat zagotavljamo, da nam je resnica ljuba nad vse in da je bolje resnica, če tudi trpka, kakor prikrita hvala ob delu, ki je ne zasluži. Torej:

G. *Bohuzidu*. „Pomlad prinese cvetje, jesen rodi sad. Kakor vsak pesnik, ki Vam pošlje svoje otročiče, tako imam tudi jaz upanje, da bodo ti natisnjeni v listu. Bog daj, da me to upanje ne bo varalo!“ Take Vaše besede, pridejane Vašim „Utrinkom“. „Prosim, kritikujte“, tako pristavljate, a ob enem želite, „da pesnij, ako niso za list sam, ne natisnemo na platnice, ampak citiramo le posamezna, zgrešena mesta.“ Zato moremo le sami soditi in častiti bravci se ne morejo prepričati o naši sodbi. In kaj naj rečemo tem Vašim utrinkom — 14 jih je? Da so slabi? Ne moremo in ne smemo reči kar naravnost. Da so dobri, popolni? — Pri nesli bi jih v listu! Naj Vam in drugim tudi povemo nekaj mislij ob njih o splošnih pravilih, ki jih moramo imeti v liričnem pesništvu. Lirika je poezija vnanjega sveta, mislij in pred vsem čutov. V njo izliva v prvi vrsti pesnik svoje čutenje, ki je ima ob predmetih, ko mu vplivajo na njegovo srce. Zrcali se duša pesnikova tako, da poslušavec ali bravec čuti s pesnikom, ako ta v lepi obliki, z vneseno besedo, stvarno in resnično ubira strune, ki so se uglasile ob predmetu, ki mu polni srce. Pri liričnem pesniku deluje tedaj bolj srce in čutenje — a tega ne more razodeti drugače, kakor z besedo. Pa beseda mora biti lepa, res — pesniška; zato se mora prvo ogibati vsakega izraza, ki bi mogel slabo vplivati na poslušavce, ki bi končal ugoden utis na njega in bi bila pesem — trivijalna. V svojih „Utrinkih“ nam podajate veliko mislij. Ali prvo, kar moramo reči, je to, da ste dovolj nejasni, drugo, da k mislim, včasih dosti lepim, rabite slabo — besedo. Sicer n o v i h mislij in občutkov pač zastonj iščemo po Vaših „Utrinkih“. Takih smo brali več ali manj že povsod. Kažejo, da ste še mlad, ne samo pesnik, tudi človek. Zato neljubo vplivajo, ker nekako mračno in temno, nesrečno

in nezadovoljno gledate v svet. Skoro bi sodili, da ne čutite prav tako, kakor požete. Tu in tam hočete biti šegavi, a odkrito rečemo, da se Vam prav dobro ne posreči. „Sanje“ so le res prazne sanje — pa v natis bi jim ne dovolili, ko bi bila tudi oblika dovršena. „Tvoja lepota“ je sicer drastično popisana, a če tudi originalno, vendar bolj smešno, nego prepričevalno. „Mati in hči“ kažeta razmerje, ki ni preveč verjetno. Da bi petnajst let stara deklica imela „cele sklade pisem v sobi“ — se res ne spodobi. Da bi moglo materi tako očitati tako dekcle in reči materi, da ni greh, če greši, je nemoralno!

Vidite, precej rečij je, ki bi jih ne želeli v Vaših „Utrinkih“. Kar se tiče oblike, no, ne moremo ravno reči, da je slaba. Kaže, da imate precej spretnosti, akoravno so moške rime tu in tam jako malo „moške“, druge pa precej krepke. Kaj naj Vam torej s splošno sodbo rečemo? Vaditi se Vam bo treba, to je gotovo; a bolj, kakor za obliko, morate pač skrbeti za dobre, logične in estetične misli. Svet naj Vas uči čutiti, pa potem skušajte lepo ubrati strune, ki naj v blagi besedi razodevajo Vaše čute. Potem boste mogli res pridobiti si srca, drugače boste zastonj zdihovali: „Ah, pridi srce!“

G. M. Ž. v Š. Vi želite, da se natisne Vaša pesem v našem listu. Želja ni napačna, a pesem ni „sposobna“ za to. Kaj moremo mi zato, če naši bravci ne bi marali pesmi, ker je za njihov okus gotovo neužitna. Dasi opevate „berača“, ki sicer ni salonska prikazen, vendar bi ga morali vsaj tako pripraviti, da bi smel stopiti v krog naših pesmij. Besede, ki jih rabi, so pač primerne beraškim ustom, a natisniti vendar ne kaže vsake, ki jih taki ljudje govoré. Vemo tudi, da berač ni izdelal več šol, a pesnik o njem mora slovnico že poznati in nekaj pravil, kako lice mora imeti pesem, vsaj v današnjih dneh. Kdo sme n. pr. pisati zdaj: „Po konc sem enkrat nosil tud glavo“, ali: „Kaj vendar meni je sedaj počet, edino mi ostane — umret.“ — Tudi rime so tako navadne, kakor besede. Morebiti imate kaj pesniške zmožnosti, a iz te ene pesmi je ni spoznati. Če mislite, da ne morete časa za kaj boljšega uporabiti, no, le merite besede, pa jim dajte tudi dobrih mislij in primerno obliko; potem, če že ne „bodete samogli (!) s (!) drugimi možmi na poetskem polju delovati“, bodete vsaj sebe kratkočasili, ko boste pozneje brali svoje izdelke. V taki obliki in s takimi mislimi pa za enkrat niso za javnost. Zdravi! M. B.

Nekaj pesmij Jurija Vodovnika.

14. Pesem od skomerskega mežnarja.

Skomerski mežnar je že star,
že sivo glavo nosi,
pa še hodi pred oltar
ino lepo Boga prosi.

Leta entavžent sedemsto
devetdeset in ana
sem biv položen v zibiko.
Povili so me mama.

Tri leta so me zibali
in z mlekom me dojili,
s krompirom so me spižali,
de so me gor zredili.

Ko sim še mahen otrok bil,
sem ljubo žvinco pasel,
sem kruhek jedu, vodo pil,
sim lahko vel'ki zrastel.

Ko sem malo veči bil,
sim k sveti meši strego,
ko sem dosti vel'ki bil,
sim kmetom platno delo.

Te je meni dobro šlo,
sim lahko pil in jedo,
sim štrečno zdelo, d'nar dobil,
sim se za mizo vsedil.

Zdaj moram bit' za mežnarja,
po štrikah se obešat,
pogosto moram vince pit,
de preveč ne opešam.

Včasih zlezem gor na kor,
de farmanom zapojem,
če vidim pa kak hrastov štor,
koj grem k prijet'lom svojem.

V skomerski vesi sim jaz doma
v raztrgani kočuri,
moj oče so jo cimprali,
not še prebiva sin njih Juri.

Nagrade. Opozarjamo gospode pisatelje, da naj do 8. grudna t. l. pošljejo povesti, za katere želé prejeti nagrade, razpisane v 16. številu t. l., in sicer oddamo dve nagradi po 200 K za dve dobri povesti, ki naj obsegata približno po 2½ do 3 tiskane pole, in nagrado 500 K za dobro povest (roman) v obsegu 7—8 tiskanih pol.

Urednika: Dr. Mihael Opeka za leposlovje, dr. Evgen Lampe za znanstvo in ilustracije.
Založnik in lastnik „Marijanišče“.